

Навчально-методичні матеріали до самостійної роботи.

Індивідуальні завдання з дисципліни

Чисельні методи розрахунку електромагнітних параметрів і характеристик електричних машин

Формування розрахункової моделі трифазного асинхронного двигуна для програмного середовища FEMM і визначення його електромагнітних параметрів

Зміст завдання: побудувати в програмного середовища FEMM фізико-геометричну модель **трифазного асинхронного двигуна (ТАД)**, розрахувати його магнітне поле, отримати низку графічних ілюстрацій і його електромагнітних параметрів.

Для підготовки до виконання завдання необхідно познайомитися з теоретичними матеріалами у файлі «Теория_ТАД_Lua», а також з матеріалами практичної роботи у файлі «Mod_TAD_Progr_Lua».

Побудова фізико-геометричної моделі здійснюється у «ручному» режимі, але дії виконуються такі самі, як в автоматичному режимі, програма якого є у файлі «Mod_TAD_Progr_Lua».

Кожний студент отримує параметрами конкретного ТАД за його варіантом, наданим у файлі типу Блокнот з назвою N_Dan_Mod_TAD_PN_p, де N – номер варіанта, PN – номінальна потужність, p – кількість пар полюсів.

Номера варіантів задачі 2 такі самі, як і у задачі 1.

Окрім індивідуального файлу усім розсилається архів «Обеспечение_задачи_2_ТАД», де є файл 0_Dan_Mod_TAD_15_2 з даними тестового варіанту та методичними рекомендаціями щодо побудови фізико-геометричної моделі ТАД, а також є файли, призначення яких пояснено в файлі з тестовим варіантом.

Прикладом і обсяг виконання завдання аналогічні роботі з ТАД_15_02, процес виконання якої було розглянуто на заняттях і тестові результати якої було розіслано студентам.

Результати роботи студенти повинні оформити як другу частину звіту про розрахункове завдання відповідно з встановленими правилами.

Перелік графічної інформації, а також електромагнітні параметри ТАД, які треба опрацювати і надати у звіті, надано нижче за текстом у додатку.

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ І ВИКОНАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ЗАВДАННЯ

MS Office 365 Class Notebook Чисельні методи розрахунку електромагнітних параметрів і характеристик електричних машин

ЧИСЕЛЬНО-ПОЛЬОВІ РОЗРАХУНКИ ТРИФАЗНИХ АСИНХРОННИХ ДВИГУНІВ

Об'єкт для демонстрацій

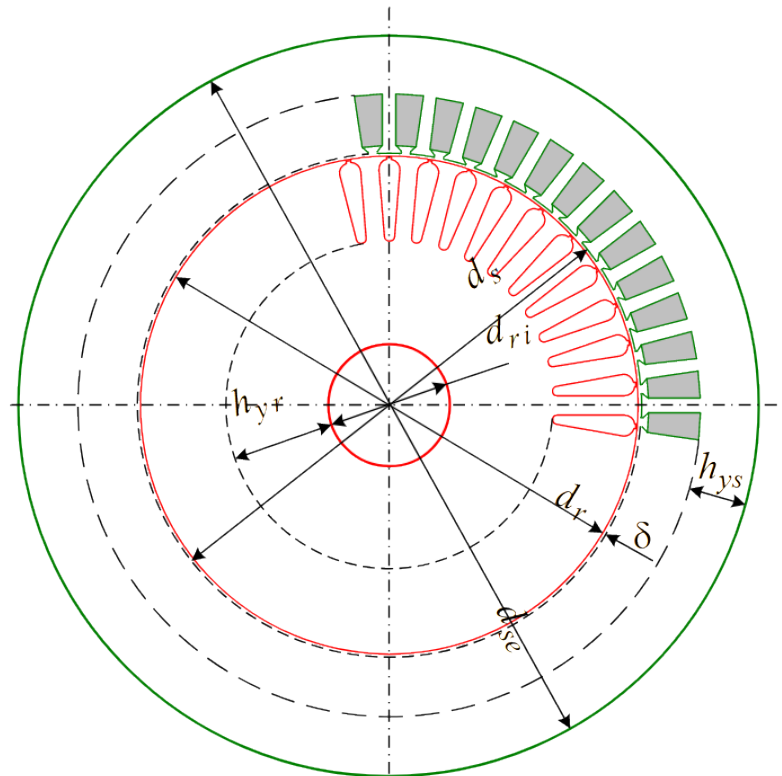

Рис. 7. Конструктивна модель ТАД : поперечний переріз

Як розрахунковий варіант було вибрано чотирьопольове АД потужністю 15 кВт. Обмотка статора одношарова, діаметральна, розподілена, що характерно для АД певного рівня потужності.

Для розрахунку МП в програмі FEMM створюється модель електромагнітної системи АД в його поперечному перерізі, яка зображена на рис. 8.

При роботі з моделлю АД використовується кутова координата α , спрямована у бік обертання МП, - по стрілці з символом n_s . Розподіл фазних зон обмотки статора ідентифікується на рис. 8 по індексах при фазних струмах. Прийнято, що МРС фазної обмотки А на полюсному діленні вгорі орієнтована по вертикальній осі, від якої відлічується кут α .

Так фіксуються фазні обмотки і, відповідно осердя статора, тому його верхній зубець розташований по вертикальній осі, фазні зони конструктивно симетричні відносно цієї осі, а по напрямках струмів - асиметричні. Усе інше приймає свої позиції автоматично залежно від значення p .

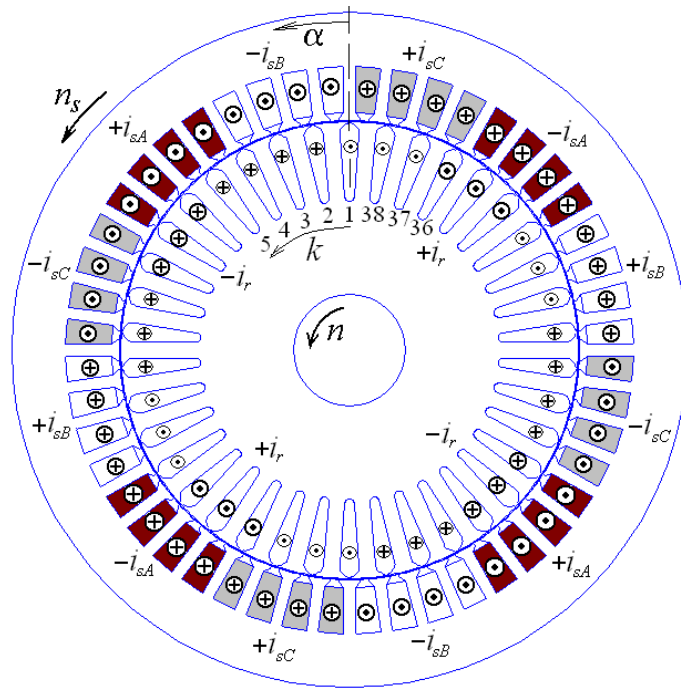

Рисунок 8 – Програмна модель електромагнітної системи АД в його поперечному перерізі

У обмотці статора мається на увазі симетрична трифазна система фазних струмів:

$$i_{sA} = I_{ms} \cos(\omega t + \beta); \quad i_{sB} = I_{ms} \cos(\omega t - \frac{2}{3}\pi + \beta); \quad i_{sC} = I_{ms} \cos(\omega t + \frac{2}{3}\pi + \beta), \quad (1)$$

де t - час; I_{ms} - амплітуда, ω - кутова частота; β - узагальнена початкова фаза струмів статора, яка за умовчанням прийнята рівною нулю.

При цьому в початковий момент часу при $t = 0$ струм у фазі A дорівнює амплітудному значенню $i_{sA} = I_{ms}$, а у фазах B і C струми $i_{sB} = i_{sC} = -0,5I_{ms}$. У пазах статора на рнс. 8 показані відповідні напрями фазних струмів. Укрупненими значками виділені струми фазних зон обмотки A . Знаки $+$ і $-$ перед символами струмів показують, що вони мають бути ще додані до вказаних миттєвих значень фазних струмів.

Кутова позиція ротора може бути довільною, а його пронумеровані пази фіксуються завданням координати першого паза $ar1$, найближчого до вертикальної осі, і зрушені один від одного на просторовий кут $\alpha_m = 360^\circ / Q_r$.

Визначення струму ротора в режимі номінального навантаження.

Важливим аспектом підготовчої роботи до розрахунку МП в АД являється визначення величини струмів обмотки ротора, а також їх фазового зрушення по відношенню до струмів обмотки статора, які вже задані (1). Це можливо при обліку проектних даних АД з використанням векторної діаграми (ВД), побудованої на основі типових правил [10] і зображеною на рис. 9, а.

Тут за базу прийнятий вектор фазного струму I_s з нульовою початковою фазою β , відносно якого під кутом $\varphi_s = \arccos(\cos\varphi_{sN})$ проводиться вектор фазної напруги $\underline{U}_s$. Відносно нього побудований вектор струму НХ статора під кутом $\varphi_{so} = \arctg(I_{or}/I_{oa})$.

Відносно вектора напруга виходить активна і реактивна складові струму статора :

$$I_{sa} = I_s \cdot \cos\varphi_s; \quad I_{sr} = I_s \cdot \sin\varphi_s, \quad (2)$$

а також аналогічні складові оберненого приведенного струму ротора:

$$-I'_{ra} = I_{sa} - I_{soa}; \quad -I'_{rr} = I_{sr} - I_{sor}. \quad (3)$$

На підставі цього діюче значення приведенного струму ротора і його фазове зрушення відносно напруги:

$$-I'_r = \sqrt{(-I'_{ra})^2 + (-I'_{rr})^2}; \quad \phi_r = \arctg \frac{-I'_{rr}}{-I'_{ra}}. \quad (4)$$

Необернений фазний струм ротора на рис. 9, а знаходиться в протифазі струму $-I'_r$. Тоді фазовий зсув відносно струму статора (у електричних градусах)

$$\phi_{sr} = 180^\circ - \phi_s + \phi_r. \quad (5)$$

Діюче значення істинного (не зведеного) фазного струму ротора

$$I_r = (-I'_r) \cdot K_I \quad (6)$$

де коефіцієнт приведення струмів [10]:

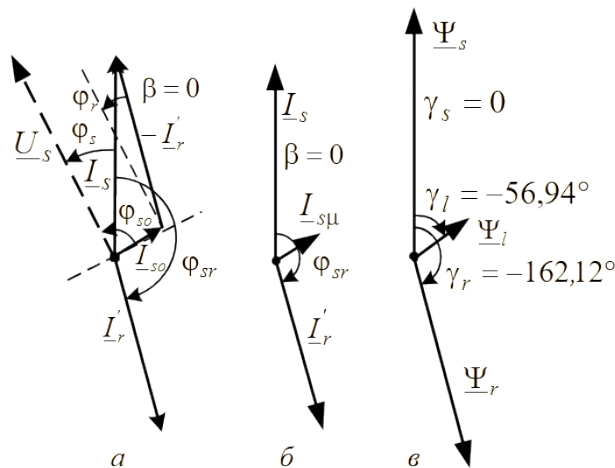

Рисунок 9 – Векторна діаграма до визначення струму ротора при навантаженні АД (а) і подібні діаграми струмів (б) і МПЗ (в)

$$K_I = \frac{N_s' K_{Ws} m_s}{N_r' K_{Wr} m_r} \cdot \frac{1}{K_{sq}}. \quad (7)$$

Для короткозамкнутої обмотки ротора число фаз m_r дорівнює кількості пазів ротора Q_r , кількість витків на фазу $N_r=0,5$, обмотувальний коефіцієнт $K_{Wr}=1$.

У конструктивній схемі двигуна (рис. 8) електричні градуси (чи радіани) векторної діаграми (рис. 9) і тимчасових фазових співвідношень повинні перейти в реальну кутову міру. Конкретно, розподіл по пазах ротора синусоїдальної хвилі струму повинен відставати на кожній парі полюсів від умовної синусоїдальної хвилі трифазної системи струмів статора (1) на геометричний кут

$$\alpha_{sr} = \phi_{sr} / p. \quad (8)$$

На наданій основі формується багатофазна система миттєвих значень струмів в стержнях короткозамкнутого ротора, а саме:

$$i_{r k} = I_{m r} \sin \left\{ p \cdot \left[\beta + (k-1) \cdot \alpha_{r n} + \alpha_{s r} + \alpha_{r 1} \right] \right\}, \quad (9)$$

де $k=1, 2, \dots, Q_r$ - номер паза відповідно до їх нумерації, прийнятої на рис. 8; $I_{m r} = \sqrt{2} \cdot I_r$ - амплітуда фазного струму в стержнях ротора.

Для АД, що розглядається, отримано $K_f=17,01$; $I_r=439,9$ А; $\alpha_{sr}=-82,55^\circ$.

Відмітимо, що негативне значення кута α_{sr} в (9) і дає відставання "хвилі" струмів ротора від "хвилі" струмів статора.

Розподіл струмів по пазах статора і ротора в безрозмірній формі проілюстрований на рис. 10 (тут позначене τ_p - полюсний крок).

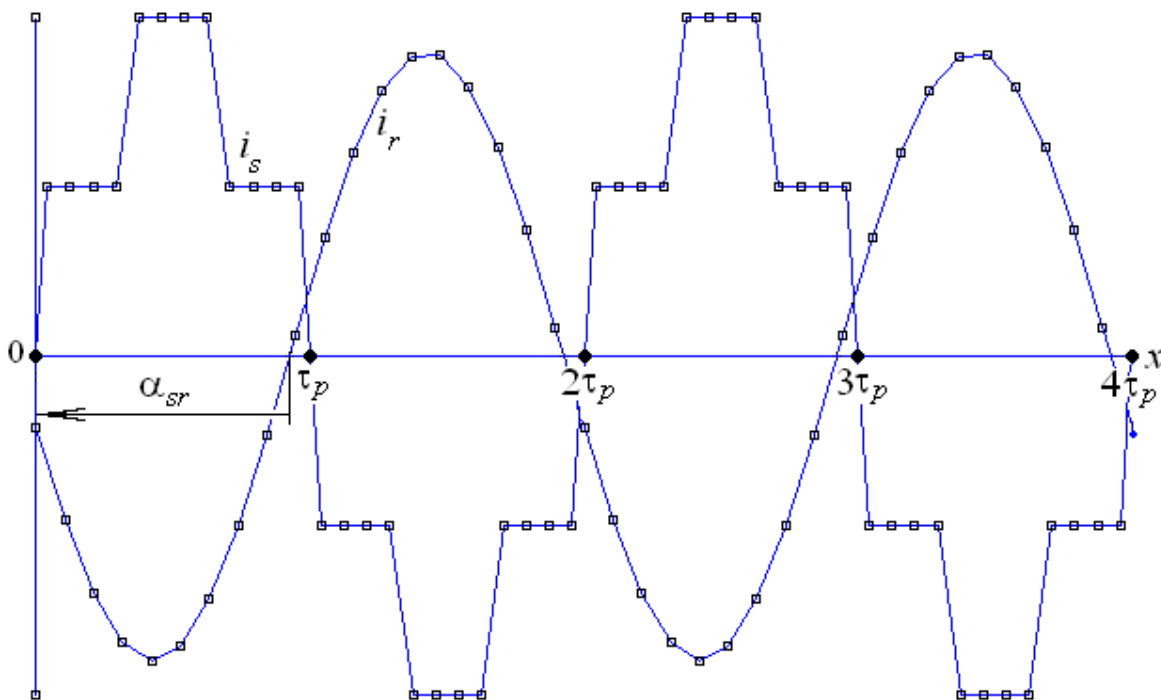

Рис. 10. Функції розподілу струмів статора i_s і ротора i_r по їх пазах уздовж лінії розгортки x , що проходить по проміжку

Загальні аспекти розрахунку МП за програмою FEMM

Моделі АД, представленою на рис. 8, і струмів статора і ротора, що задаються, вистачає, щоб програма FEMM розрахувала МП при конкретній позиції ротора. Але для цього необхідно розрахункову модель АД перетворити у фізико-геометричну модель, що сприймається програмою FEMM. Це робиться "вручну" або автоматично складеним скриптом Lua.

Розроблений для АД скрипт є універсальним з точки зору їх типової геометричної структури у рамках представлених вище параметрів, які можуть вільно варіюватися. Як початкова інформація, заздалегідь підготовлена в текстовому файлі, служать проектні геометричні розміри сердечників в цілому і їх пазів, а також інші дані, що впливають на результати розрахунку МП. Вводяться також в числовій формі криві намагнічування $H(B)$ матеріалів осердь, причому для зубців і спинок вони різні, як це прийнято в системі проектування [9].

Для розрахунку програмою FEMM магнітного поля ТАД необхідно створити в її програмному середовищі його **фізико-геометричну модель** (тип файлу - Femme Document), яка зображена на рис. 11. Ця модель заснована на геометричній моделі ТАД і наповнена фізичними властивостями її блоків : магнітними властивостями і струмами обмоток.

Програма FEMM, як відомо, реалізує на основі методу кінцевих елементів рівняння, що описує МП (у нашому випадку - в поперечному перерізі АД) :

$$\nabla \times \left[\frac{1}{\mu(B)} \nabla \times (\vec{k} A_z) \right] = \vec{k} J_z \quad (10)$$

де A_z, J_z – аксіальні складові векторного магнітного потенціалу (ВМП) і вектора щільності струму; $\vec{k}$ - орт по аксіальній осі z. Магнітна проникність μ , як функція магнітної індукції B , визначається за допомогою введених скриптом Lua кривих намагнічення матеріалу $H(B)$.

Рисунок 11 -Фізико-геометрична модель АД

Тестова перевірка фазових співвідношень електромагнітних величин в АД.

Для перевірки цих співвідношень були проведені тестові розрахунки МП для певних струмів обмоток.

По отриманому кожного разу розподілу ВМП проводиться "збір" значень магнітного

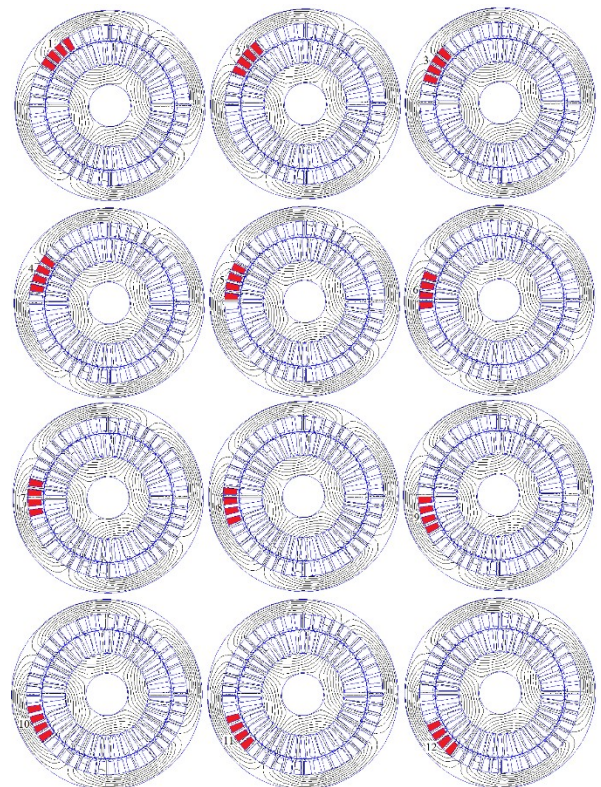

Рисунок 11-а – Умовне переміщення «маски» фазної зони обмотки статора у межах її полюсного кроку зі зсувами на зубцевий крок

потокосцеплення (МПЗ) фазної обмотки А при умовному переміщенні її фазних зон в кутовому напрямі на полюсному кроці.

У такий спосіб виходить в чисельній формі кутова функція МПС на її половині періоду

$$\Psi_z(\alpha_z); \alpha_z = (z-1) \cdot \tau_s; z = 1, 2, 3, \dots Z, \quad (11)$$

де z - номер кутових позицій фазної зони обмотки статора; $Z = Q_s / (2p)$ - кількість інтервалів $\Delta\alpha_z$ на напівперіоді, тобто в межах полюсного кроку τ_p ; $\tau_s = 360^\circ / Q_s$ - зубцевий крок статора.

Дискретна кутова функція МПС (11) розкладається в гармонійний косинусний ряд, як показано в [3], і з нього використовується перша гармоніка:

$$\Psi = \Psi_m \cos(\alpha + \gamma), \quad (12)$$

де Ψ_m, γ - її амплітуда і початкова фаза.

Значення γ якраз і визначає напрям вектора МПС на картині МП, причому геометричний кут α (у звичайній кутовій мірі) пов'язаний з кутом γ (у електричних градусах) відомим співвідношенням $\alpha = \gamma / p$.

Спочатку був виконаний розрахунок МП тільки від струмів статора, що відповідало режиму НХ, що ідеалізувався, а щоб зберегти насичення магнітної системи, було прийнято $I_s = I_\mu$.

Розподіл струмів по обмотці статора з їх напрямками показаний на рис. 12. Тут же приведена розрахована картина силових ліній і векторів магнітної індукції, а також показаний вектор МПС Ψ_s під кутом α_s , рівним нулю, як і значення γ з (12). Таким чином, початкова фаза першої гармоніки МПС відповідає заданій початковій фазі струмів статора, тобто β .

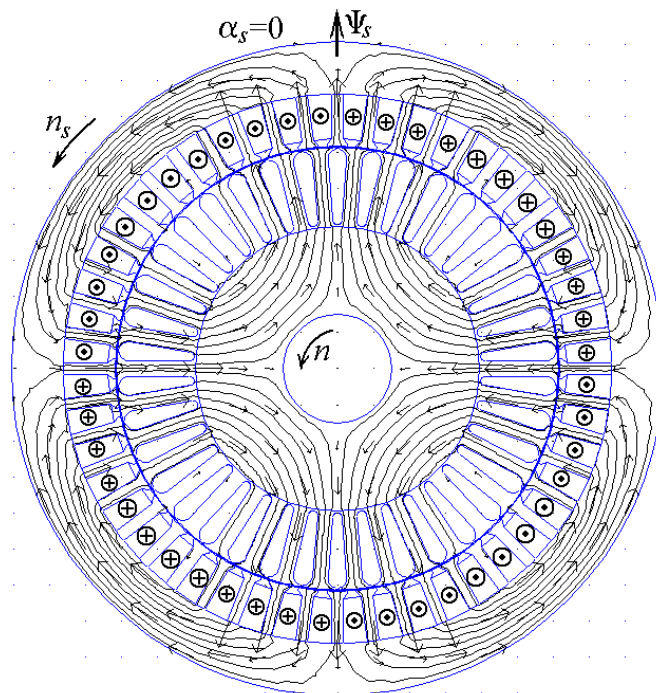

Рисунок 12 – Магнітне поле обмотки статора (режим холостого ходу, що ідеалізується)

На другому етапі був проведений розрахунок МП від струмів ротора - це відповідало деякому умовному режиму збудження. Для збереження насичення магнітної системи приведений струм ротора I'_r заданий рівним I_μ , а потім вже перейшли до істинного струму по (6). Отримані розподіл і напрями струмів в стержнях обмотки ротора відповідно до формули (9)

дані на рис. 13 разом з розрахованою картиною МП. Вона підтвердила відповідність початкової фази МПС $\gamma_r = -165, 12^\circ$, виведеною з (12), і напрям вектора Ψ_r під кутом α_r .

У режимі навантаження АД розподілу струмів в обмотках статора і ротора задані такими, як на рис. 12 і рис. 13, тільки для значень номінальних струмів. Картина МП в цьому режимі представлена на рис. 14. Якщо порівняти структури силових ліній МП на цьому рисунку і на рис. 12, то можна виявити поворот МП в режимі навантаження в порівнянні з режимом НХ на кут α_l , значення якого визначене шляхом гармонійного розкладання (12) через $\gamma_l = -56,94^\circ$.

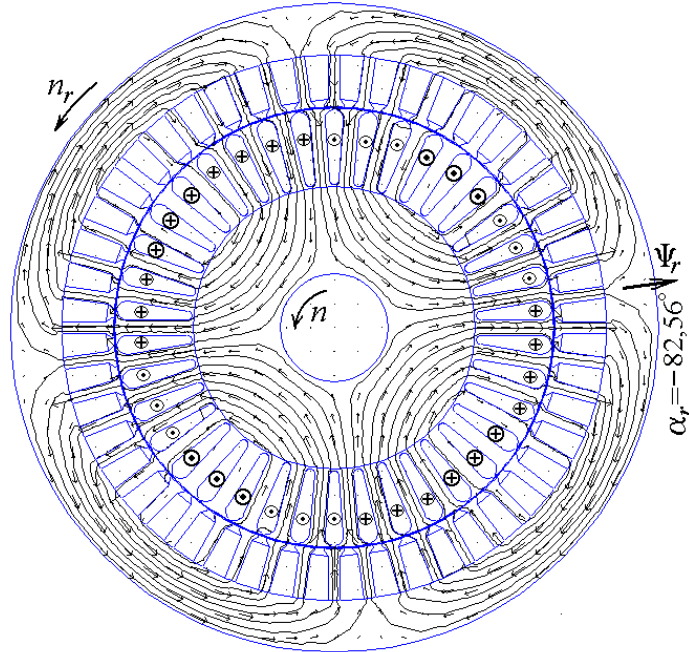

Рисунок 13 – Магнітне поле обмотки ротора

Очевидно, що α_l відповідає початковій фазі струму НХ і результуючого МПС по ВД на рис. 9, в, тільки в перерахунку з електричних градусів в звичайні кутові градуси, тобто $\alpha_l = \gamma_l / p$, що відмічено вище.

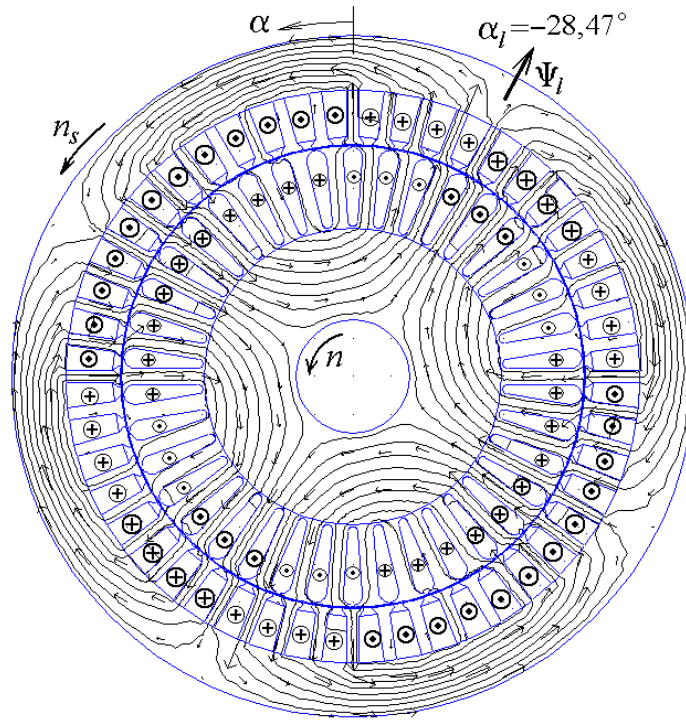

Рисунок 14 – Магнітне поле обмоток статора и ротора

Електромагнітні параметри АД на основі розрахунку МП.

Для аналізу електромагнітних параметрів АД, і, передусім, ЕРС в обмотці статора, найважливішу роль грає МПС фазної обмотки статора. Після розрахунку МП, як вже відмічено, формується дискретна кутова функція МПС (11) і виходить її перша гармоніка (12).

З урахуванням зв'язку кута повороту МП, що обертається, з часом

$$\alpha = \frac{\omega}{p} t \quad (14)$$

кутова функція перетвориться в часову

$$\Psi = \Psi_m' \cdot \cos(\omega \cdot t + \gamma), \quad (15)$$

де зроблений перехід від кутових (14) до електричних градусів, тобто $\alpha_{el} = \alpha \cdot p$.

У режимі навантаження АД для першої гармоніки були набуті значення $\Psi_l = \Psi_m' = 0,989$ Вб, $\gamma_l = \gamma = -56,94^\circ$.

Представлення МПС у формі (15) дозволяє на підставі закону електромагнітної індукції перейти до фазної ЕРС обмотки:

$$e_s = \omega \cdot \Psi_m' \cdot \sin(\omega \cdot t + \gamma), \quad (16)$$

де виділяється амплітуда ЕРС $E_{sm} = \omega \cdot \Psi_m'$.

Для зведення (16) до заданої системи фазового числення (1) ЕРС була представлена у вигляді

$$e_s = \omega \cdot \Psi_m' \cdot \cos(\omega \cdot t + \gamma - \pi/2), \quad (17)$$

і звідси отримана її початкова фаза $\gamma - 90^\circ$.

У результаті, діюче значення першої гармоніки фазної ЕРС обмотки статора в режимі навантаження

$$E_s = E_{sm} / \sqrt{2} = 220 \text{ В}; \quad (18)$$

і її фазове зрушення відносно струму

$$\gamma_{Es} = \beta - 90^\circ + \gamma = -146,94^\circ. \quad (19)$$

Відмітимо, що точний збіг значення ЕРС 220 В з номінальною напругою є в деякій мірі випадковим і неадекватним істині, що ще обговорюватиметься далі.

Визначення ряду додаткових параметрів АД ілюструється за допомогою ВД електромагнітних величин на рис. 15. Вона побудована на базі рис. 9 з урахуванням розрахованих співвідношень за класичними правилами.

Перевернутий вектор ЕРС $-\underline{E}_s$ відносно струму зрушать на кут $\phi_{Es} = 180^\circ + \gamma_{Es} = 33,06^\circ$. До нього побудовані вектори падіння напруги на активному опорі обмотки статора $U_{rs} = R_s I_s = 11,7 \text{ В}$ і на індуктивному опорі її лобового розсіяння $U_{s\sigma fh} = X_{s\sigma fh} I_s = 6,8 \text{ В}$ (інші опори розсіяння вже враховані завдяки операції з повним МПС обмотки статора на її прямолінійній частині). В результаті був отриманий вектор фазної напруги

$$\underline{U}_s = -\underline{E}_s + \underline{U}_{rs} + \underline{U}_{s\sigma fh}. \quad (20)$$

Через проекції векторів на напрям вектора струму I_s виходить активна і реактивна

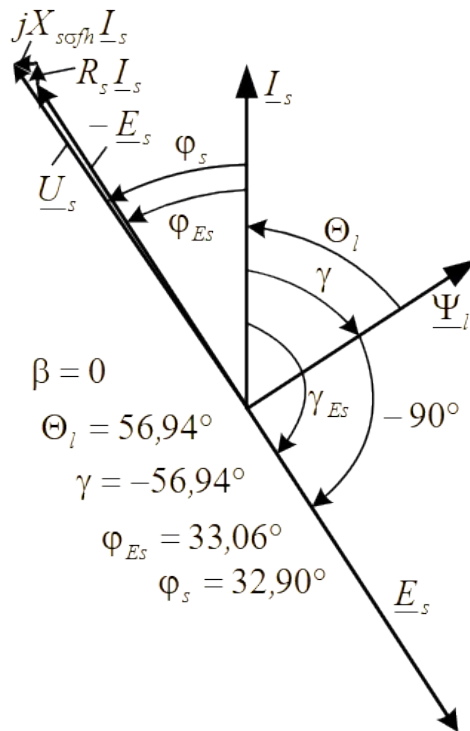

Рисунок 15 – Векторна діаграма електромагнітних величин в режимі навантаження АД

складові вектора напруги $\underline{U}_s$:

$$U_{sa} = E_{sa} + U_{rs} = E_s \cos \phi_{Es} + U_{rs} = 195,8 \text{ В}; \quad U_{sr} = E_{sr} + U_{scfh} = E_s \sin \phi_{Es} + U_{scfh} = 126,7 \text{ В},$$

а також діюче значення і фазове зрушення відносно вектора струму I_s :

$$U_s = \sqrt{U_{sa}^2 + U_{sr}^2} = 233,2 \text{ В}; \quad (21)$$

$$\phi_s = \arctg(U_{sr} / U_{sa}) = 32,90^\circ. \quad (22)$$

Помітимо, що фазна напруга вийшла більше номінального значення, що вимагає окремого аналізу, оскільки в режимі навантаження АД виявилось дещо перебудженим. Це пояснюється тим, що в цьому режимі в неявній формі зберігся такий струм статора, що намагнічує, який визначається при проектуванні розрахунком магнітного ланцюга в режимі НХ по приблизно заданою ЕРС цього режиму $E_{so} = 214,5 \text{ В}$.

Проте в режимі навантаження величина ЕРС, визначена по формулі балансу напруги в обмотці статора [10]:

$$\underline{E}_s = \underline{U}_s - R_s \cdot \underline{I}_s - j \cdot X_{cs} \cdot \underline{I}_s, \quad (23)$$

складає 200,4 В.

Цікаво, що за допомогою польового розрахунку при проектному значенні струму статора, що намагнічує, в режимі ідеального НХ АД для першої гармоніки по (12) вийшли значення $\Psi_s = \Psi_m' = 1,036$ Вб, далі по (18) отримане $E_s = 230$ В; по (21) - $U_s = 236,1$ В. І це вже характеризує проблему магнітного розрахунку на основі методу магнітного ланцюга. Зрозуміло, що фазна напруга мережі $U_{sN} = 220$ В "відмінити" не можна, а струм обмотки статора, що просто намагнічує, має бути меншим, ніж в проекті АД.

Використання для розрахунку методу магнітного ланцюга, в принципі, і неможливість його прямого використання безпосередньо в режимі навантаження і привели до невідповідності напруги по (21) заданому номінальному значенню.

Енергетичні параметри АД

На підставі результатів польового розрахунку коефіцієнт потужності склав $\cos \phi_s = 0,840$ і, відповідно, вхідна активна потужність АД

$$P_{in} = m_s U_s I_s \cos \phi_s \cdot 10^{-3} = 17,04 \text{ кВт}, \quad (24)$$

Надлишковий струм, що намагнічує, в режимі навантаження, що привів до надлишкового значення напруги, призводить до заниженого значення коефіцієнта потужності у формулі (24). Хоча в їх поєднанні погрішність визначення вхідної потужності частково нівелюється. Але, в цілому, усе відмічене проявляє проблему точності проектування АД на основі класичної методики.

Ця проблема може бути здолана при поєднанні цієї методики з чисельно-польовими розрахунками. Проте це питання виходить за рамки цієї статті і вимагає окремого детального аналізу.

Основна ж оцінка адекватності параметрів спроектованого АД початковим даним проводиться по його **вихідній потужності**. Основою польового розрахунку цієї потужності є електромагнітний момент АД.

У скрипті Lua є процедура, коли виділяються усі елементи ротора (сердечник і обмотка в пазах), а програма FEMM сама формує в проміжку кільцевий шар між радіусами кіл r_r і r_s , що обмежують поперечну площу проміжку S_δ з боку ротора і статора. При цьому електромагнітний момент визначається через тензор магнітного натягнення Максвелла [3] як поверхневий інтеграл по цій площі кільцевого перерізу проміжку:

$$M_{em} = \frac{l_a}{\mu_0 (r_s - r_r)} \int_{S_\delta} B_r \cdot B_\alpha \cdot r \cdot dS \quad (25)$$

де B_r і B_α - радіальна і кутова складові магнітної індукції; $\mu_0 = 4 \cdot \pi \cdot 10^{-7}$ Гн/м - магнітна постійна.

Для розглянутого АД це дало значення $M_{em} = 101$ Н·м. Але тут можлива відносно невелика погрішність з огляду на те, що момент до певної міри залежить від взаємного положення ротора і статора.

Електромагнітна потужність АД:

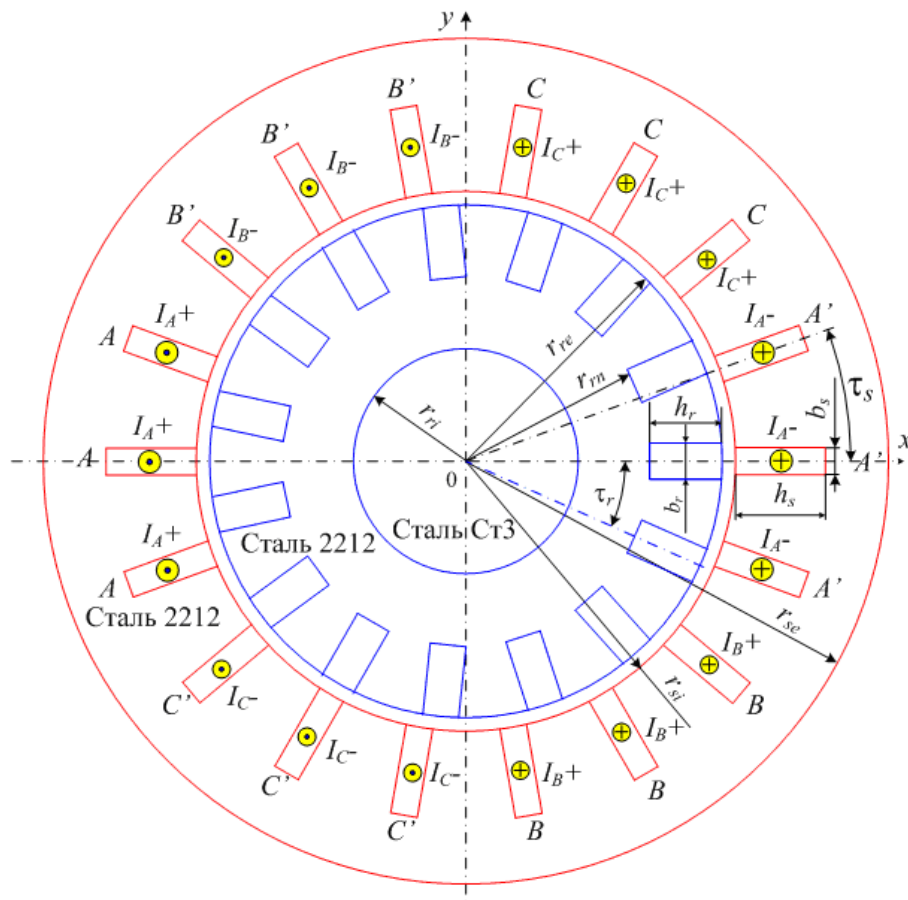
$$P_{em} = M_{em} \cdot \Omega_s \cdot 10^{-3} = 15,87 \text{ кВт}, \quad (26)$$

де кутова швидкість МП, що обертається $\Omega_s = 2 \cdot \pi \cdot f_s / p$.

де втрати потужності : електричні в роторі $P_{elr} = 410$ Вт; додаткові магнітні ротора $P_{mag ad} = P_{ar r} + P_{pul r} = 87,3$ Вт складаються з поверхневих $P_{ar r} = 18,2$ Вт і пульсаційних $P_{pul r} = 69,1$ Вт; повні механічні $P_{mec} = 117$ Вт; додаткові втрати $P_{ad} = 84,3$ Вт.

У результаті по (27) $P_{out} = 15,17$ кВт, що дуже близько до заданої номінальної потужності АД. Хоча погрішність могла бути і більшою, оскільки при розрахунках використовувалися цілий ряд допущень. Але, як би то не було, результати чисельно-польового розрахунку підтвердили правильність проекту даного АД в межах можливих погрішностей.

ТРИФАЗНИЙ АСИНХРОННИЙ ДВИГУН
 (принципи побудови та робота в програмі FEMM)
Розрахункова модель
двохполюсного трифазного асинхронного двигуна

До розмірів ТАД, які вказані на рисунку, додаються такі його дані:
 k_{Fe} – коефіцієнт заповнення осердь ротора і статора;
 l_a – активна довжина ТАД, яка дорівнює аксіальним довжинам осердь статора і ротора;
 I_s – діюче значення фазного струму обмотки статора;
 N_{cs} – кількість ефективних провідників в пазу статора;
 $\tau_s=360/Q_s$; $\tau_r=360/Q_r$ – зубцеві кроки статора і ротора.

Приклад марок сталі осердь і вала вказано на рисунку.

Система струмів в трифазній обмотці статора

У пазах вказана система позначень фазних струмів обмотки статора.

Тут же надані відповідні напрями струмів фазних обмоток і більшими значками виділені фазні зони обмотки *A*.

У фазних обмотках мається на увазі симетрична трифазна система фазних струмів:

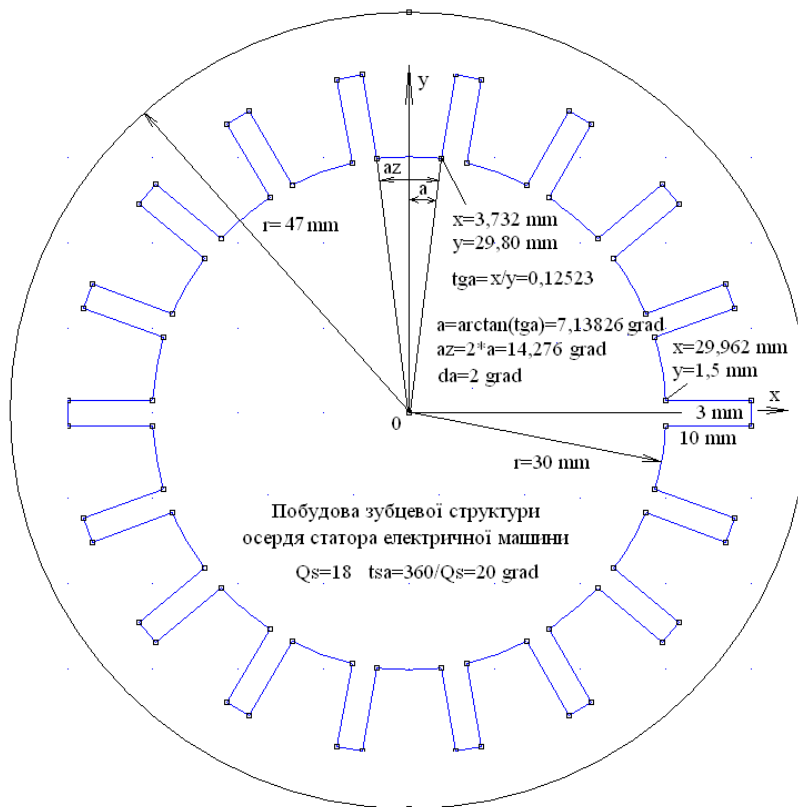
$$i_A = I_{ms} \cos(\omega t + \beta); \quad i_B = I_{ms} \cos(\omega t - \frac{2}{3}\pi + \beta); \quad i_C = I_{ms} \cos(\omega t + \frac{2}{3}\pi + \beta), \quad (1)$$

де t – час; $I_{ms} = \sqrt{2} I_s$ – амплітуда, ω – кутова частота; β – початкова фаза струмів статора (тут приймаємо $\beta = 0$); I_s – діюче значення фазного струму в обмотці статора.

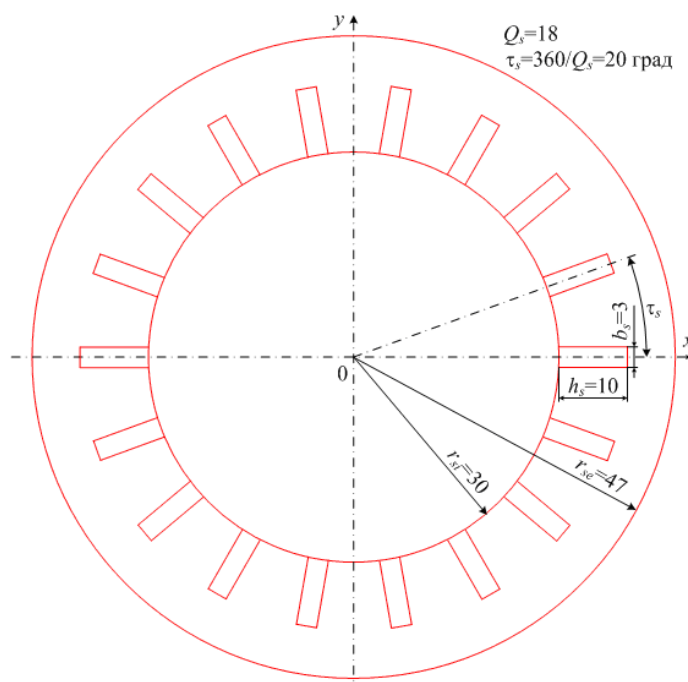

У початковий момент часу $t = 0$ миттєве значення струму у фазній обмотці А дорівнює амплітудному значенню $i_{sA} = I_{ms}$, у фазних обмотках В і С струми у цей же момент часу $i_{sB} = i_{sC} = -0,5 I_{ms}$.

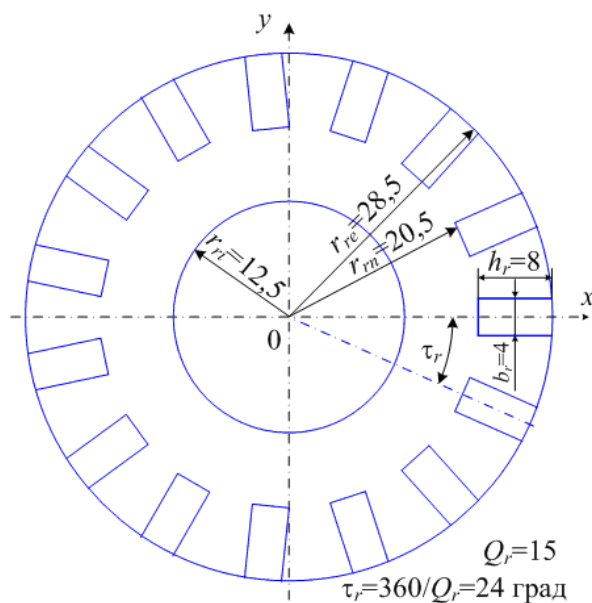
Побудова зубцево-пазової структури статора електричної машини за координатами опорних точок

**Побудова геометричної моделі ТАД за мінімумом параметрів
Побудова геометричної моделі зубцево-пазової структури статора**

Побудова геометричної моделі зубцево-пазової структури ротора

Розрахунок струмів в провідниках обмотки статора
(демонстрація реалістичних співвідношень значень параметрів)

Діаметр неізолюваного проводу $d_{cs}=0,9$ мм;

Площа поперечного перерізу провідника $S_{cs}=0,25 \pi d_{cs}^2=0,638$ мм²;

Діюче значення фазного струму в обмотці статора $I_s=3,2$ А;

Густина струму $J_{cs} = I_s / S_{cs} = 5$ А/мм²;

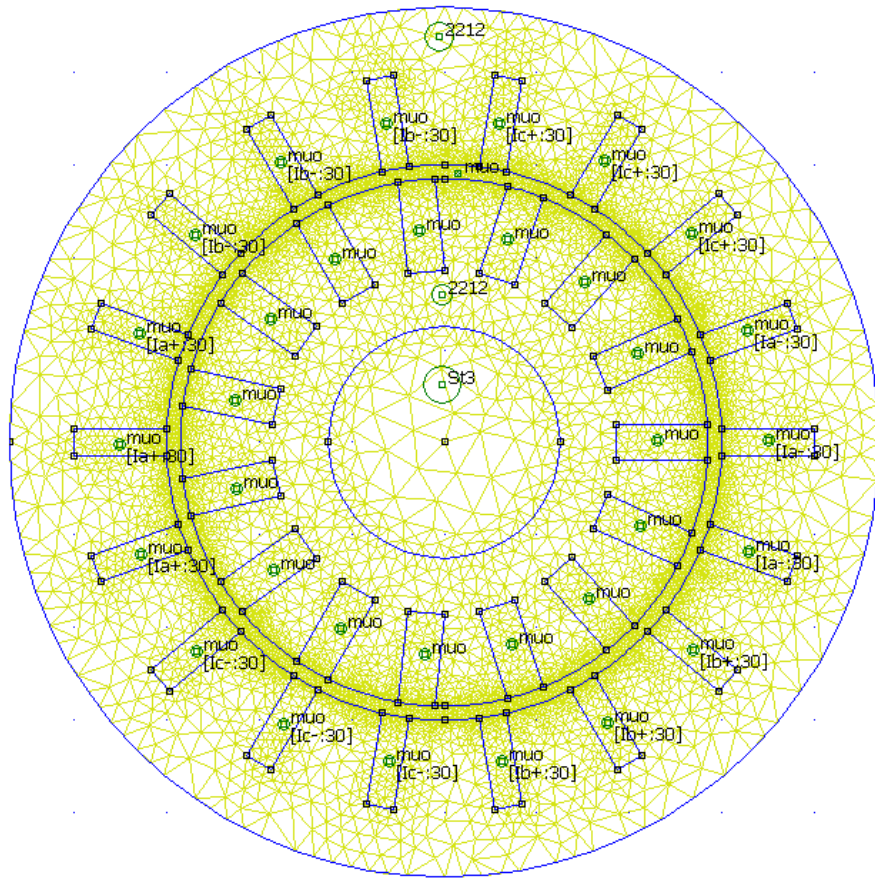
Амплітуда струму в фазній обмотці $I_{ms} = \sqrt{2} I_s = 4,52$ А;

Миттєві значення струмів в фазних обмотках

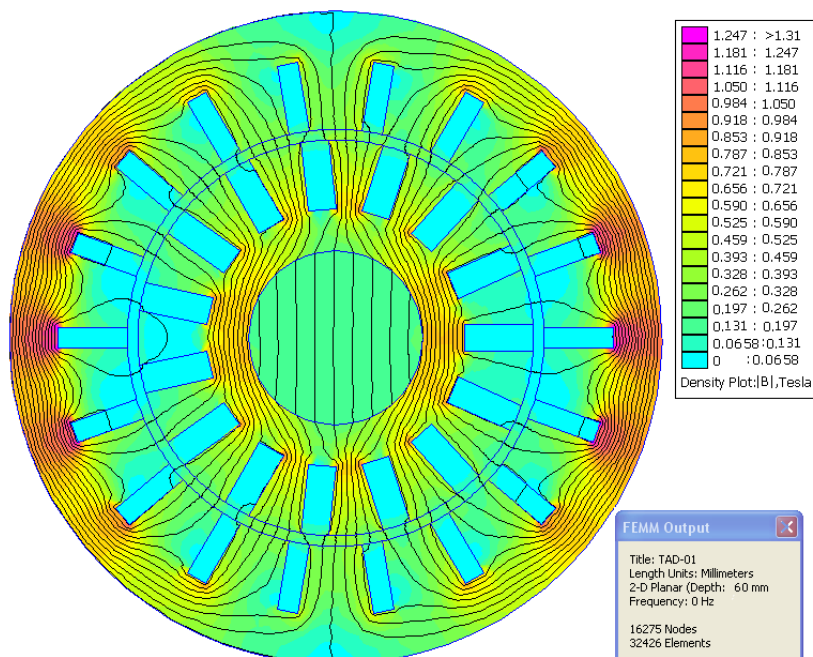
$i_A = I_m = 4,52$ А; $i_B = -I_m/2 = -2,26$ А; $i_C = -I_m/2 = -2,26$ А.

Необхідно створити модель ТАД і виконати розрахунки магнітного поля за програмою FEMM.

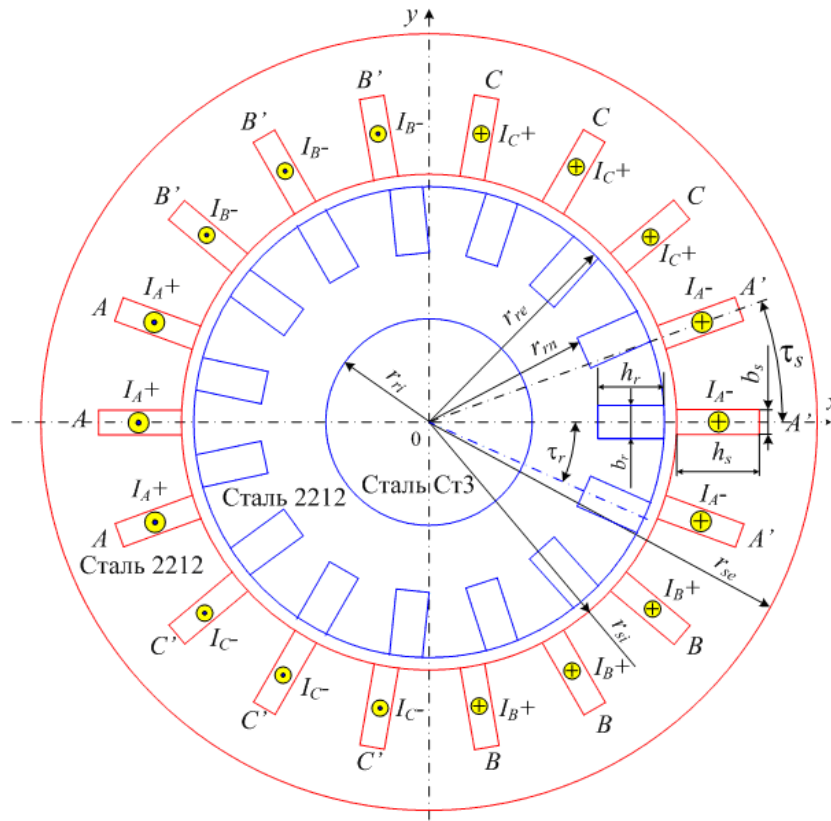
Фізико-геометрична модель електричної машини змінного струму в середовищі програми FEMM

Розподіл магнітного поля електричної машини змінного струму в середовищі програми FEMM

ТРИФАЗНИЙ АСИНХРОННИЙ ДВИГУН
(самостійна робота в програмі FEMM)
Розрахункова модель трифазного асинхронного двигуна

До розмірів ТАД, які вказані на рисунку, додаються такі його дані:

- k_{Fe} – коефіцієнт заповнення осердь ротора і статора;
  - l_a – активна довжина ТАД, яка дорівнює аксіальним довжинам осердь статора і ротора;
  - I_s – діюче значення фазного струму обмотки статора
  - N_{cs} – кількість ефективний провідників в паза статора;
  - $\tau_s=360/Q_s$; $\tau_r=360/Q_r$ – зубцеві кроки статора і ротора.
- Марки сталі осердь і вала вказано на рисунку.

Завдання для самостійної роботи

Для самостійної роботи задаються такі параметри моделі трифазного асинхронного двигуна TAD_mod02: $Q_r=17$; $r_{ri}=14$; $r_{re}=32$; $b_r=3$; $h_r=11$; $Q_s=24$; $r_{si}=33$; $r_{se}=58$; $b_s=4$; $h_s=12$; $l_a=100$; $I_s=5,5$ А; $N_{cs}=32$; $k_{Fe}=0,96$ (розміри в мм).

Необхідно створити модель ТАД і виконати розрахунки магнітного поля за програмою FEMM.

ПРАКТИЧНІ ОСНОВИ ПОБУДОВИ ФІЗИКО-ГЕОМЕТРИЧНОЇ МОДЕЛІ ТРИФАЗНОГО АСИНХРОННОГО ДВИГУНА (ТАД)

ТЕСТОВА РОЗРАХУНКОВА МОДЕЛЬ ТАД

Для ілюстрацій взято чотирьополосний ($2p = 4$) трифазний ($m_s=3$) асинхронний двигун (ТАД) з короткозамкненою обмоткою ротора потужністю 15 кВт. Він розрахований на номінальну фазну напругу $U_{sN}=220$ В і струм статора $I_{sN}=29$ А при частоті $f_s=50$ Гц. Пази ротора виконуються напівзакритими; обмотка статора одношарова, діаметральна, розподілена.

Ряд параметрів даного тестового ТАД, необхідних для формування його розрахункової моделі, наводяться в файлі вихідних даних.

Побудування супроводжуються наданням формул і розрахованим по ним значень розмірів і кутів тестової моделі ТАД.

Лінійні розміри надаються в мм, кутові – в градусах, які при необхідності можна переводити в радіани множенням на коефіцієнт $gr=\pi/180$.

1. ПОБУДОВА ГЕОМЕТРИЧНОЇ МОДЕЛІ ЗУБЦОВО-ПАЗОВИХ СТРУКТУР ТАД

1.1. Конструкторська модель ТАД

Геометрія конструкторської моделі ТАД з позначенням головних розмірів показана на рис. 1.1.

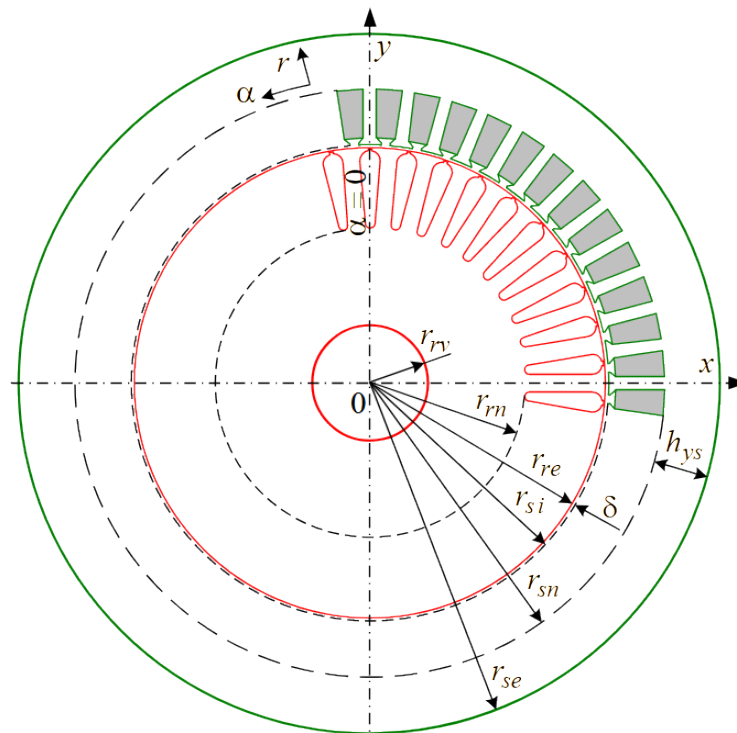

Рис. 1.1 – Конструкторська розрахункова модель ТАД

Розміри осердь ТАД

$rrv=30.00$ $rre=92.00$ $rsi=92.50$ $hys=21.7$

$rse=rrv+hys+hys=136$ (висоту паза статора hs дивись далі)

$Qs=48$ $Qr=38$ - кількість пазів статора і ротора

$Ns=112$ – кількість послідовних витків фазної обмотки статора

1.2. Геометрія, розміри о побудування паза статора

Для конструкторської моделі паза статора на рис. 2.1 позначено:

h_{s1}, b_{s1} – висота і ширина шлиця;

h_s, b_{s2}, b_{s3} – висота я дві ширини паза – менша і більша.

$h_s=21.80$ $h_{s1}=1.0$ $h_{s2}=2.00$ $b_{s1}=3.7$ $b_{s2}=7.70$ $b_{s3}=10.20$

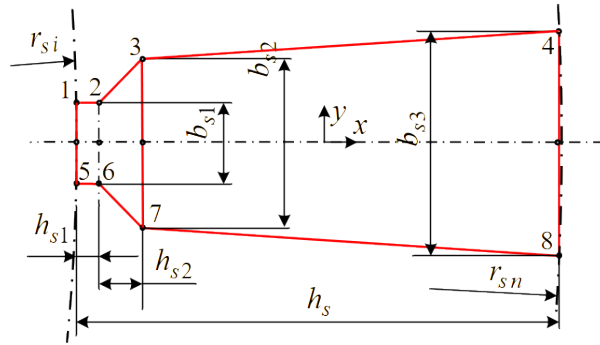

Рис. 2.1 – Конструкція паза статора

Координатні розміри елементів паза статора (рис. 2.2) обчислюються на основі рис. 2.1 за

формулами: $y_a = b_{s1}/2$; $y_b = b_{s2}/2$; $y_c = b_{s3}/2$; $x_a = \sqrt{r_{si}^2 - y_a^2}$; $x_b = x_a + h_{s1}$;
 $r_{sn} = \sqrt{(r_{si} + h_s)^2 + y_c^2}$; $x_d = \sqrt{r_{sn}^2 - y_c^2}$; $x_c = x_b + h_{s2}$; центральний кутовий розмір
 $u_1 = \arctg(y_a/x_a)$, зубцевий крок статора $t_{sa} = 360/Q_s$.

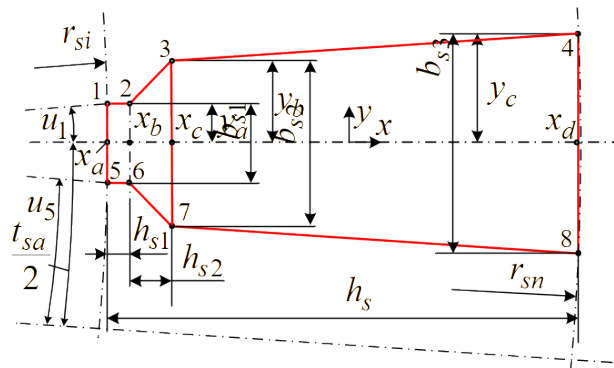

Рис. 2.2 – Геометрична модель паза статора з позначенням розмірів, реперних точок і їх координат

Координати	і	кутові	розміри	елементів	паза	статора
$x_a=92.5$	$x_b=93.5$	$x_c=95.5$	$x_d=114.3$	$r_{sn}=114.4$	$y_a=1.9$	$y_b=3.9$
$y_c=5.1$	$t_{sa}=7.50^\circ$	$u_1=1.1767^\circ$				

Готовий паз статора повертається вгору на півзубцевого кроку ($t_{sa}/2$) над віссю x

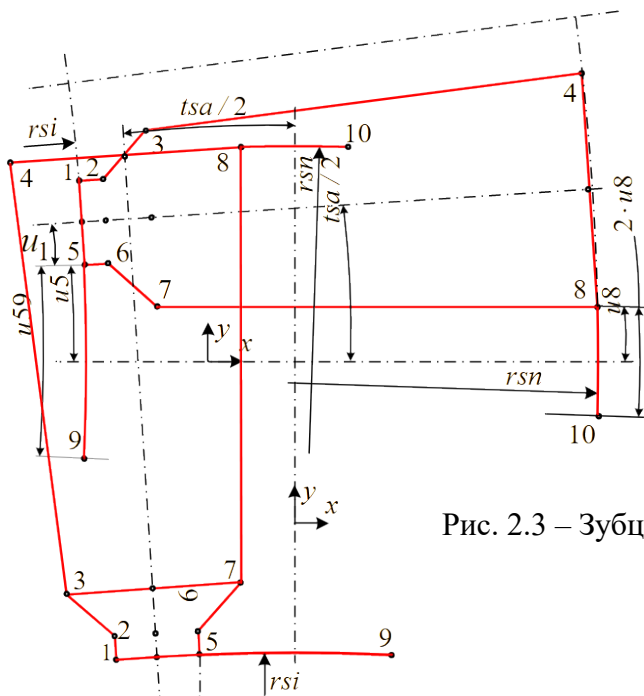

Рис. 2.3 – Зубцевий крок статора

Рис. 2.4 – Повернений зубцевий крок статора у вихідній позиції для копіювання

(показано на рис. 2.3).

Точки 5 і 8 копіюються симетрично під вісь x і виходять точки 9 і 10.

Зубець закривається дугами 5-9 і 8-10. Для них визначаються кути і координати:

$$u_5 = t_{sa}/2 - u_1, \quad u_{59} = 2u_5, \quad x_5 = r_{si} \cdot \cos(u_5), \quad y_5 = r_{si} \cdot \sin(u_5),$$

$$u_8 = t_{sa}/2 - \arctg(y_c/x_d), \quad x_8 = r_{sn} \cdot \cos(u_8), \quad y_8 = r_{sn} \cdot \sin(u_8).$$

Значення за цими формулами:

$$u_5 = 2.60^\circ \quad x_5 = 92.4 \quad y_5 = 4.2 \quad u_{59} = 2 \cdot u_5 = 5.21^\circ$$

$$u_8 = 1.19^\circ \quad x_8 = 114.4 \quad y_8 = 2.4 \quad 2 \cdot u_8 = 2.39^\circ$$

Отримується повний зубцевий крок осердя статора, виділений на рис. 2.3 червоним кольором.

Цей зубцевий крок повертається на 90° і займає позицію першого паза, так що зубець знаходиться на осі y (рис. 2.4), як і планувалось на фізико-геометричній моделі ТАД.

З цієї позиції зубцевий крок копіюється (Q_s-1) разів з поворотами відносно центральної осі ТАД на зубцевий крок t_{sa} , і у підсумку отримується повна зубцево-пазова структура статора.

Цю структуру треба перевірити на предмет завершеності, так щоб точки 1 і 4 першого і останнього пазів злились воедино. Це може не відбутися через недостатню точність подання розмірів дуг, які використовувались при побудовах зубцево-пазової структури.

1.3. Геометрія, розміри і побудовання паза ротора

Для конструкторської моделі паза ротора на рис. 3.1 позначено:

h_r, h_{r0} – висота паза и товщина перемички (при $h_{r0}=0$ перемичка відсутня, і паз становиться напівзакритим);

h_{r1}, b_{r1} – висота и ширина шлиця;

r_{r1}, r_{r2}, h_{r2} – радіуси утворюючих дуг і відстань між їх центрами.

Розміри елементів осердя ротора ТАД
 $r_{re}=92.0$ $h_r=32.0$ $h_{r1}=1.0$ $h_{r2}=25.3$ $b_{r1}=1.5$ $r_{r1}=3.9$ $r_{r2}=1.9$
 $ar1=0$ (кутова позиція першого паза ротора, тобто він буде на вертикальній осі)

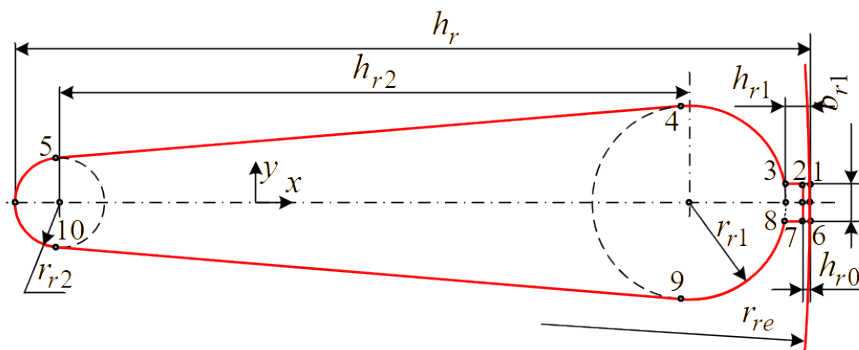

Рис. 3.1 – Конструкція паза ротора

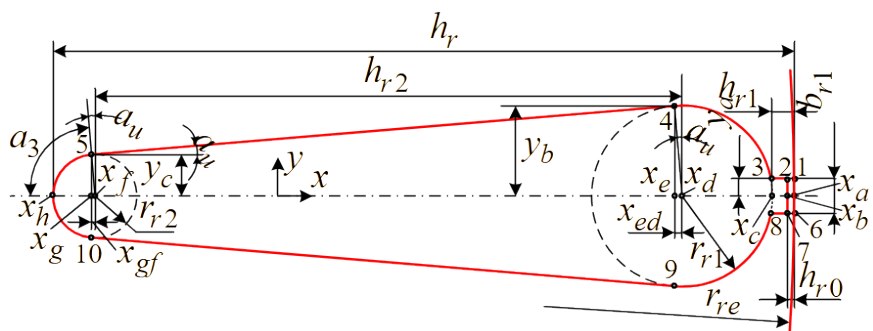

Рис. 3.2 – Паз ротора з позначенням розмірів, реперних точок і їх координат

Координатні і кутові розміри елементів паза ротора (рис. 3.2) обчислюються за формулами з урахуванням додаткових позначень на рис. 3.3: $y_a = b_{r1}/2$;

$$\alpha_u = \arctg \frac{r_{r1} - r_{r2}}{\sqrt{h_{r2}^2 - (r_{r1} - r_{r2})^2}}; \quad \alpha_1 = \arctg \frac{y_a}{\sqrt{r_{r1}^2 - y_a^2}}; \quad x_a = \sqrt{r_{re}^2 - y_a^2};$$

$$\alpha_2 = 90 - \alpha_1 + \alpha_u; \quad \alpha_3 = 90 - \alpha_u; \quad y_b = r_{r1} \cos \alpha_u; \quad x_{ed} = r_{r1} \sin \alpha_u; \quad y_c = r_{r2} \cos \alpha_u;$$

$$x_{gf} = r_{r2} \sin \alpha_u.$$

Їх значення $x_a=92.0$ $x_c=91.0$ $x_d=87.2$ $x_e=86.9$ $x_f=61.9$ $x_g=61.7$

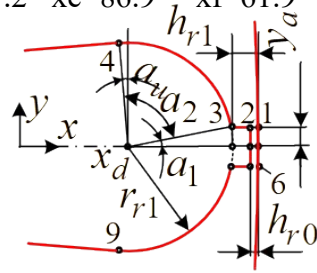

Рис. 3.3 – Верхня частина паза ротора

$x_h=60.0$ $y_a=0.8$ $y_b=3.9$ $y_c=1.9$

$a_u=4.53^\circ$ $a_1=11.09^\circ$ $a_2=83.45^\circ$ $a_3=85.47^\circ$

Готовий паз ротора повертається вгору на півзубцевого кроку ($tra/2$) над віссю x (рис. 3.4).

Точка 6 копіюється симетрично під вісь x і отримується точка 11.

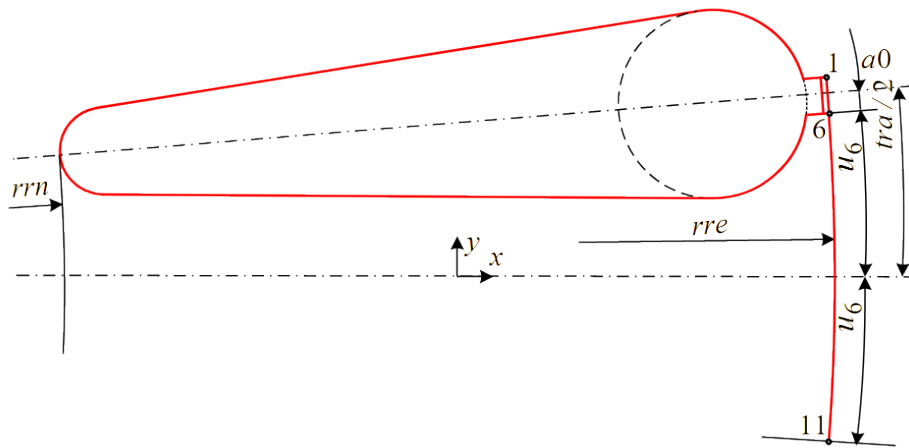

Рис. 3.4 – Повернутий зубцевий крок ротора для копіювання

Зубець закривається дугою 6-11 з опорним кутом ($2 u_6$). Для її побудовання визначаються кути і координати точки 6 за формулами:

$$t_{ra} = \frac{360}{Q_r}; \quad \alpha_0 = \arctg \frac{y_a}{x_a}; \quad u_6 = \frac{t_{ra}}{2} - \alpha_0; \quad x_6 = r_{re} \sin u_6; \quad y_6 = r_{re} \cos u_6.$$

Розраховані значення

$$tra=9.4737^\circ \quad a_0=0.47^\circ \quad u_6=4.27^\circ \quad x_6=91.7 \quad y_6=6.8 \quad 2*u_6=8.54^\circ.$$

Отримується повний зубцевий крок осердя ротора, виділений на рис. 3.4 червоним кольором.

Цей зубцевий крок повертається на кут $u=90-tra/2+ar1$ і займає позицію першого паза, так що зубець виявляється повернутим від осі y (рис. 3.5) на кут $ar1$ (на даному рисунку взято $ar1=tra/2$, а для фізико-геометричної моделі ТАД заплановане, що $ar1=0$).

З цієї позиції зубцевий крок копіюється (Q_r-1) разів з поворотами відносно центральної осі ТАД на зубцевий крок tra , і у підсумку отримується повна зубцево-пазова структура ротора.

Цю структуру треба перевірити на предмет завершеності, так щоб точки 11 першого і останнього пазів злились воедино. Це може не відбутися через недостатню точність подання розмірів дуг, які використовувались при побудовах зубцево-пазової структури ротора.

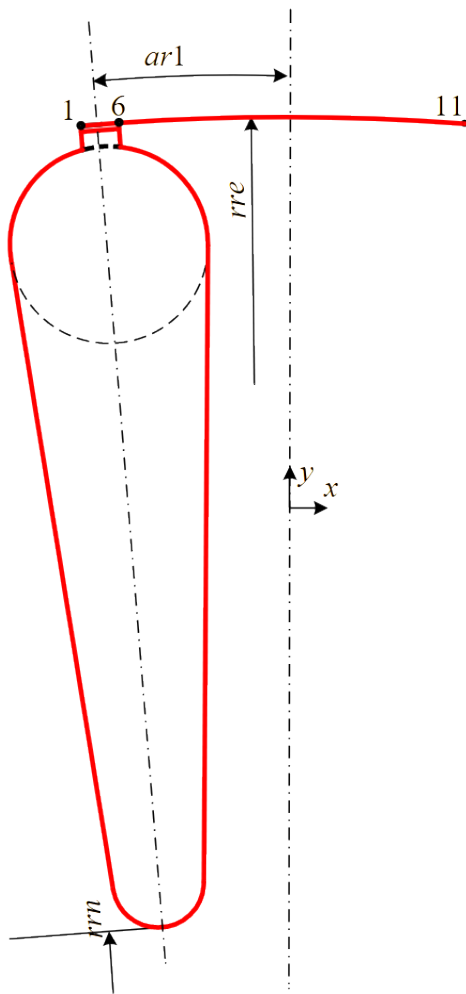

Рис. 3.5 – Повернутий зубцевий крок ротора для його копіювання

Посередині проміжку проводиться окружність для технологічних цілей з метою виділення зон з дуже «мількими» скінченими елементами, а також для зручного «витягнення» результатів після розрахунку магнітного поля. Мітки властивостей в частках розділеного проміжку в діаметрально розташованих точках показано на рис. 3.6.

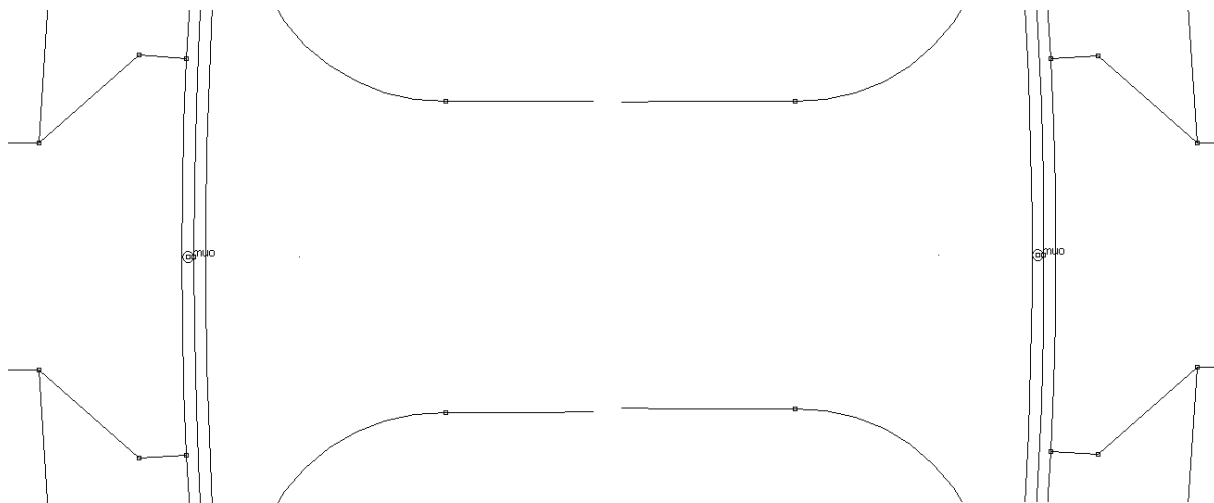

Рис. 3.6 – Фрагменти геометричної моделі ТАД з технологічною окружністю посередині проміжку

1.4. Геометрична модель ТАД в цілому

Повні геометричні зубцево-пазові структури статора и ротора показано на рис. 4.1, де геометричну модель ТАД завершили добудовані окружності зовнішньої поверхні осердя статора і внутрішньої поверхні осердя ротора (під вал). Додана також окружність під зубцями осердя ротора для відокремлення їх від його спинки (ця окружність не повинна торкатися точок на контрах пазів).

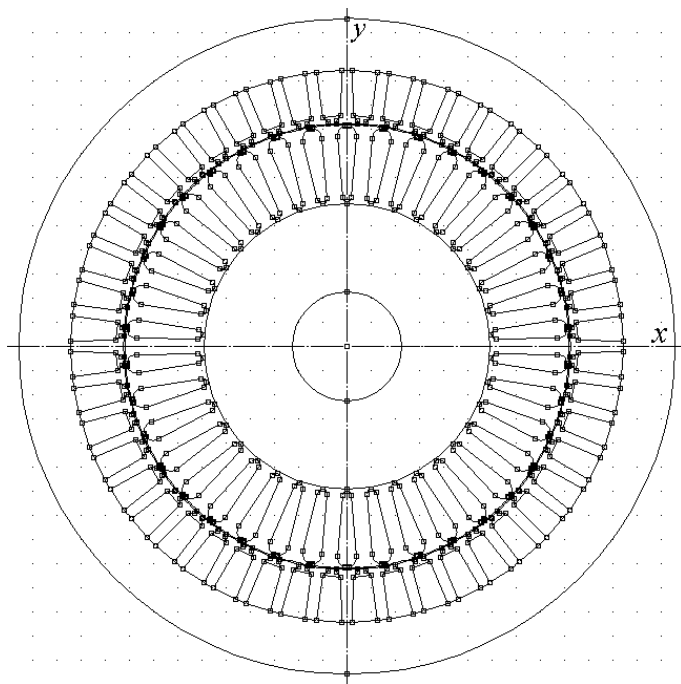

Рис. 4.1 – Геометрична модель ТАД координатні осі x і y додані для наочності)

СТВОРЕННЯ ФІЗИЧНОЇ МОДЕЛІ ТАД

Фізична модель електромагнітної системи ТАД в його поперечному перерізі виглядає так, як на рис. 1. Тут різним штрихуванням провідників в пазах статора показані фазні зони обмотки статора $A-A'$, $B-B'$ и $C-C'$, ідентифіковані позначеннями миттєвих значень фазних струмів i_{sA} , i_{sB} и i_{sC} .

При побудовах моделей ТАД в скриптах Lua використовується прямокутна система координат x, y , а також полярні координати r, α . Кутова координата α відраховується від осі y і спрямована у бік обертання магнітного поля (МП) - по стрілці з символом n_s .

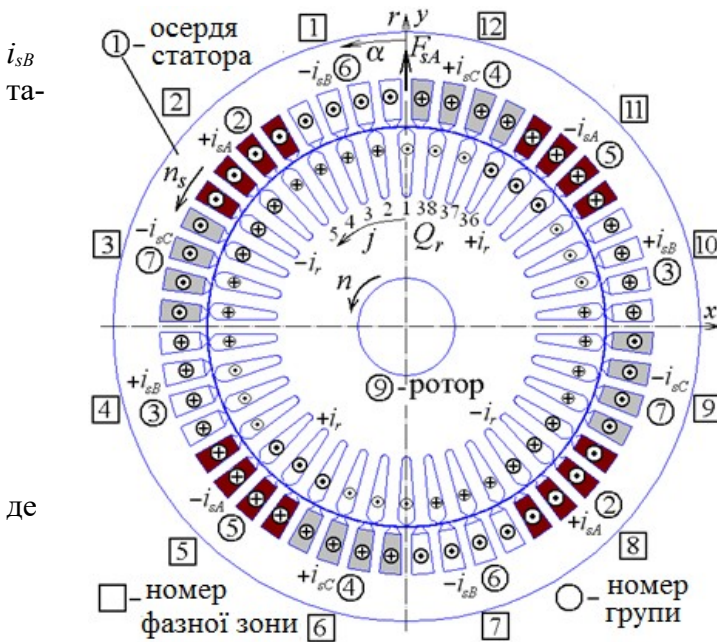
В обмотці статора розуміється симетрична трифазна система фазних струмів:

$$i_{sA} = I_{ms} \cos(\omega_s t); \quad i_{sB} = I_{ms} \cos(\omega_s t - \frac{2}{3}\pi); \quad i_{sC} = I_{ms} \cos(\omega_s t + \frac{2}{3}\pi), \quad (1)$$

де t - час; I_{ms} - амплітуда, ω_s - кутова частота.

В початковий момент часу при $t=0$ струм в фазній обмотці A дорівнює амплітудному значенню $i_{sA}=I_{ms}$, в фазних обмотках B и C складає відповідно $i_{sB}=i_{sC}=-0,5I_{ms}$. В пазах статора на рис.1 показано відповідні напрямки фазних струмів, знаки $+$ та $-$ перед символами струмів повинні бути ще додані до їх миттєвих значень. Тобто, якщо, наприклад, струм вийшов негативним, то для мітки $i_{sB}+$ він ким і задається, а для мітки $i_{sB}-$ змінює знак і задається з позитивним значенням.

Задаючи струм статора, треба вказувати кількість ефективних провідників у його пазу

де

Рис.1 - Розрахункова модель електромагнітної системи ТАД в його поперечному перерізі

$$N_{cs} = \frac{a_s N_s}{p q_{sp}},$$

використовується кількість пазів на полюс та фазу

$$q_{sp} = \frac{Q_s}{2 p m_s},$$

кількість паралельних віток обмотки

статора $a_s = 1$ (за цими формулами виходять значення $q_{sp}=4$; $N_{cs}=14$). Прийнято, що МРС F_{sA} фазної обмотки A на полюсному кріці зверху орієнтована за віссю y . Так фіксуються фазні обмотки і відповідно осердя статора, тому його верхній зубець розташований по вертикальній осі, фазні зони конструктивно є симетричними щодо цієї осі, а за напрямками струмів - асиметричні. Решта приймає свої позиції автоматично залежно від значення кількості пар полюсів p , що може бути будь-яким.

Кутова позиція ротора може бути довільною, а його пронумеровані пази фіксуються завданням координати першого паза α_{r1} , найближчого до вертикальної осі, і зсунуті один від одного на просторовий кут $\alpha_{rm}=360^\circ/Q_r$, де Q_r - кількість пазів ротора ($\alpha_{rm} = t_{ra}$).

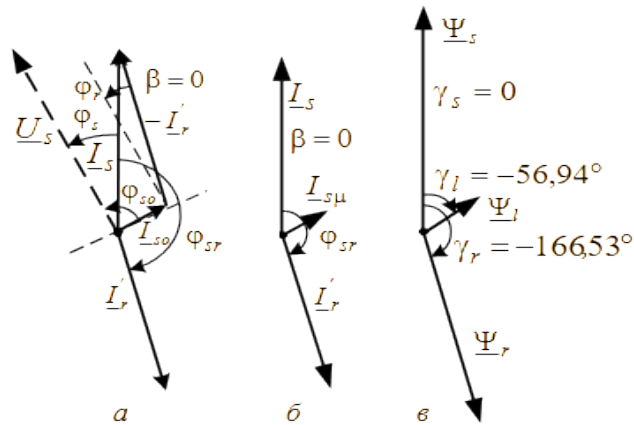

Рисунок 9 – Векторна діаграма до визначення струму ротора при навантаженні ТАД (а) та подібні діаграми струмів (б) і МПЗ (в)

Визначення струму ротора в режимі номінального навантаження. Важливим аспектом підготовчої роботи до розрахунку МП ТАД є визначення значень струмів обмотки ротора, а також їх фазового зсуву α_{sr} по відношенню до струмів обмотки статора, які вже задані з узагальненою нульовою початковою фазою (1). Це можливо при врахуванні проєктних даних ТАД з використанням векторної діаграми, що детально надано в [7] і показано тут на рис. 9.

На основі цього формула струмів багатозазної системи їх миттєвих значень у стрижнях короткозамкненого ротора має вигляд:

$$i_{rk} = I_{mr} \sin \left\{ p \left[(k-1) \alpha_{rn} + \alpha_{sr} + \alpha_{r1} \right] \right\}, \quad (2)$$

де $k=1, 2, \dots, Q_r$ - номер паза відповідно нумерації на рис.1; $I_{mr} = \sqrt{2} I_r$ – амплітуда фазного струму ротора.

Діюче значення фазного струму ротора I_r та фазовий зсув α_{sr} для (2) беруться безпосередньо з проєктних даних [6] або визначаються на їх основі за методикою, викладеною в [7, 8]. Так, для аналізованого ТАД $I_r=440$ А і $\alpha_{sr}=-83,27^\circ$, причому негативне значення кута дає відставання «хвилі» струмів ротора (2) від «хвилі» струмів статора (1).

Розподіл струмів по пазах статора і ротора у безрозмірній формі проілюстровано на рис. 10 (тут позначено τ_p – полюсний крок).

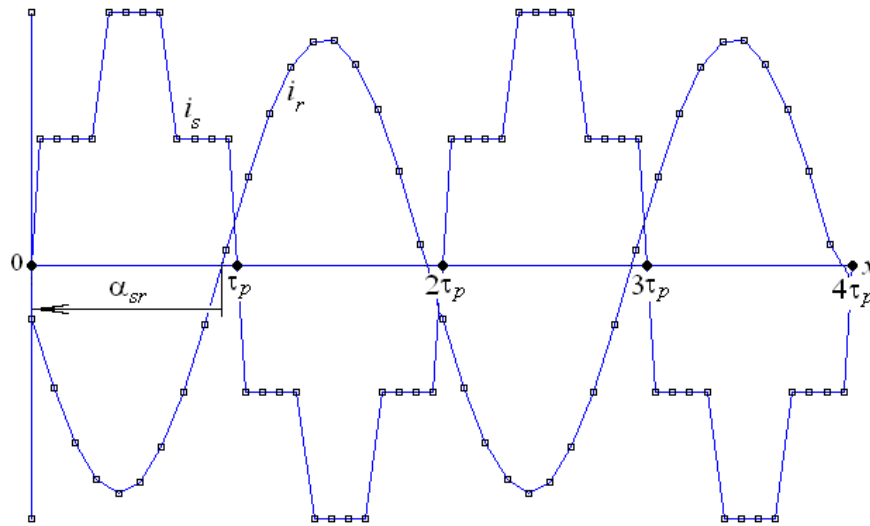

Рис. 10. Функції розподілу струмів статора i_s і ротора i_r по їх пазах уздовж лінії розгортки x , яка проходить по проміжку

Кількість ефективних провідників в кожному пазу ротора з короткозамкненою обмоткою $N_{cr}=1$.

Струми статора і ротора і їх фазові співвідношення:
 $p=2$ $I_s=28.80$ $I_r=441.8$ $Q_s=48$ $Q_r=38$ $q_{sp}=4$; $N_{cs}=14$
 $\psi_{sr}=166.53$ $\alpha_{sr}=83.27$ $\text{tra}=9.47368$ $\text{ar1}=0.00$

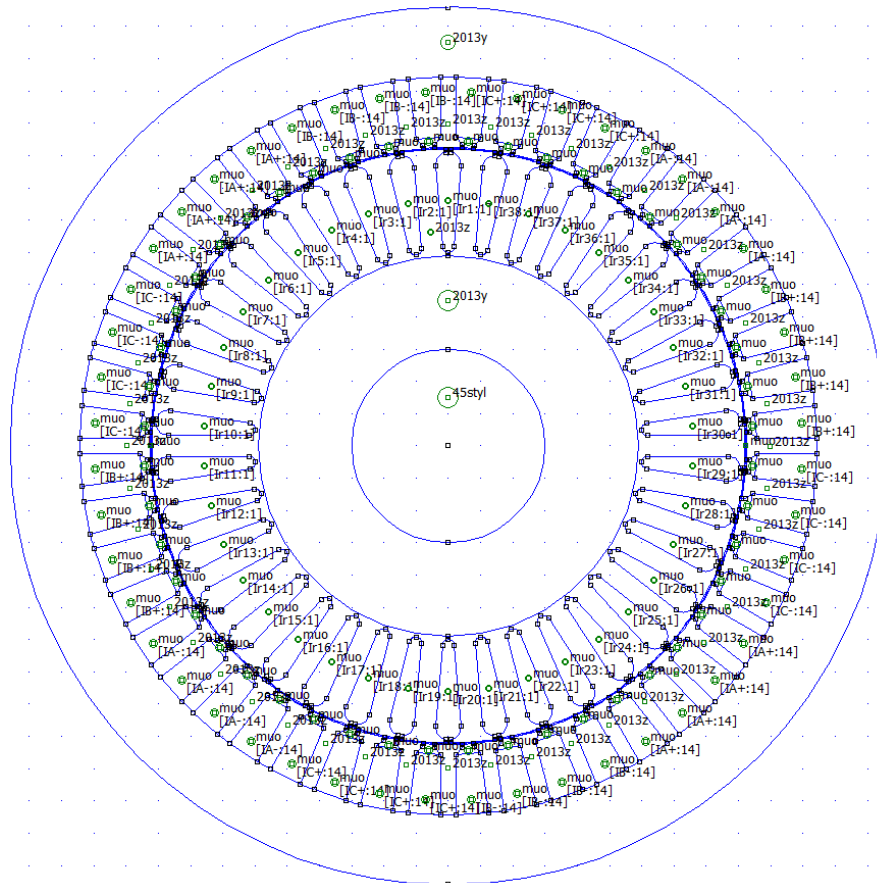
Амплітуди струмів статора та ротора
 $I_{sm}=40.73\text{ A}$; $I_{sm}/2=20.36\text{ A}$; $I_{rm}=624.8\text{ A}$.

Масив струмів ротора по пазах $I_{rk}[1..38]$ (зазначені також кутові позиції пазів ротора α_k)

k	α_k	I_{rk}	k	α_k	I_{rk}
1	0.00	145.5	2	9.47	-59.6
3	18.95	-258.4	4	28.42	-429.1
5	37.89	-553.3	6	47.37	-617.6
7	56.84	-614.9	8	66.32	-545.6
9	75.79	-417.2	10	85.26	-243.6
11	94.74	-43.5	12	104.21	161.2
13	113.68	348.5	14	123.16	498.0
15	132.63	593.5	16	142.11	624.7
17	151.58	588.3	18	161.05	488.1
19	170.53	334.9	20	180.00	145.5
21	189.47	-59.6	22	198.95	-258.4
23	208.42	-429.1	24	217.89	-553.3
25	227.37	-617.6	26	236.84	-614.9
27	246.32	-545.6	28	255.79	-417.2
29	265.26	-243.6	30	274.74	-43.5
31	284.21	161.2	32	293.68	348.5
33	303.16	498.0	34	312.63	593.5
35	322.11	624.7	36	331.58	588.3

Для всіх струмів у пазах ротора та статора необхідно розставити мітки властивостей та присвоїти їм конкретні параметри (магнітні властивості – символи струмів та числа ефективних провідників у кожному пазу). Для феромагнітних сердечників та валу необхідно також розставити мітки властивостей та вказати для них позначення кривих намагнічування, заздалегідь підготовлених у бібліотеці матеріалів. Зазначимо, що для зубців та спинок сердечників у ТАД використовуються різні криві намагнічування однієї і тієї ж електротехнічної сталі. На дугових лініях зовнішньої поверхні осердя статора необхідно встановити граничні умови Діріхле $A_z=0$ для векторного магнітного потенціалу. Ці умови з конкретним ім'ям (наприклад, A=0) повинні бути визначені у програмі FEMM.

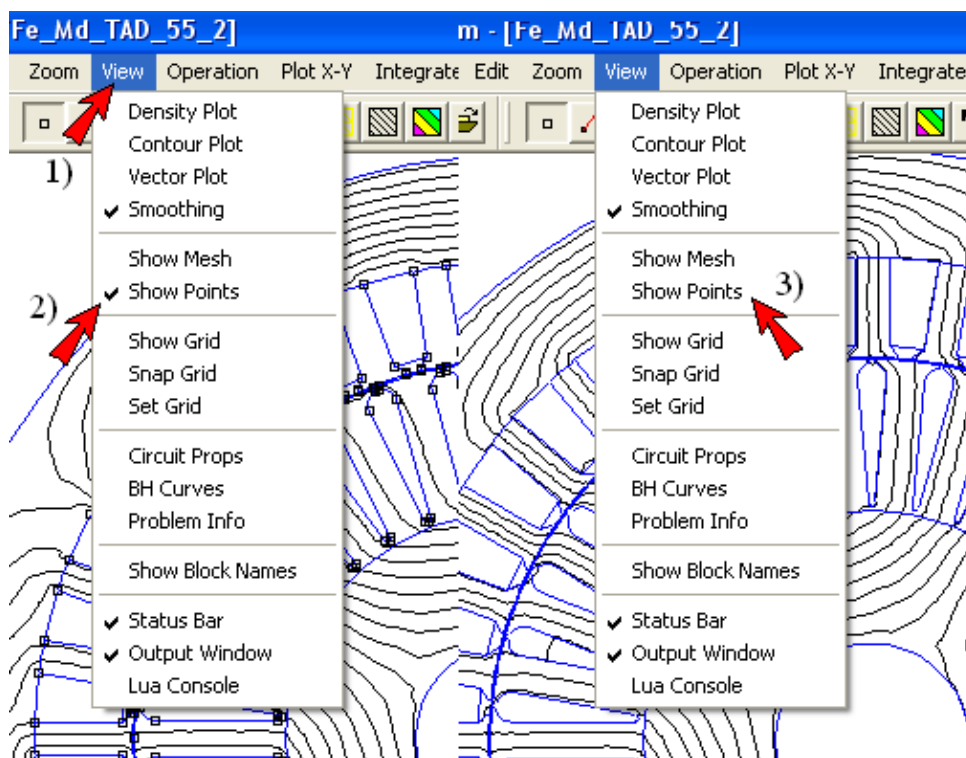
Фізико-геометрична модель ТАД, побудована на екрані комп'ютера, має вигляд, зображений на такому рисунку.

ОТРИМАННЯ ІЛЮСТРАЦІЙ ТА ЕЛЕКТРОМАГНІТНИХ І СИЛОВИХ ПАРАМЕТРІВ ТРИФАЗНОГО АСИНХРОННОГО ДВИГУНА ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ РОЗРАХУНКУ МАГНІТНОГО ПОЛЯ ПРОГРАМОЮ FEMM

Примітка 1: На рисунках червона стрілка – це курсор, яким треба натиснути (кликнути) у показаному місці.

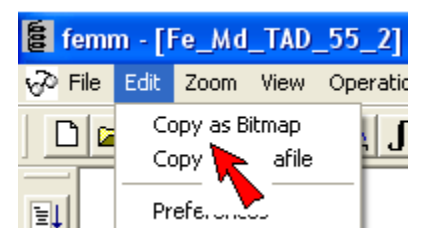
Примітка 2: Щоб на рисунках моделі ТАД позначення вузлів (node) у вигляді маленьких квадратиків (на рисунку ліворуч) не заважали якості зображення, слід у меню View за допомогою курсору «погасити» галочку перед опцією Show Points. На рисунку вказана послідовність дій 1) – 2) – 3), а оновлене зображення надано праворуч.

Примітка 3. Визначення отримання графічних зображень та електромагнітних і силових параметрів трифазного асинхронного двигуна у «ручному режимі» можливе з використанням файлу (прикладом, *Fe_Md_TAD_55_2*) з розширенням **Femview Document**.

Примітка 4: Поточні зображення, які створені власне програмою FEMM у межах графічної частини її робочого вікна, можна копіювати, натиснувши опцію Copy as Bitmap в меню Edit. Для подальшого опрацювання створену копію слід розмістити в середовище точкового графічного редактора Paint, а з нього – у текст і редакторі Word.

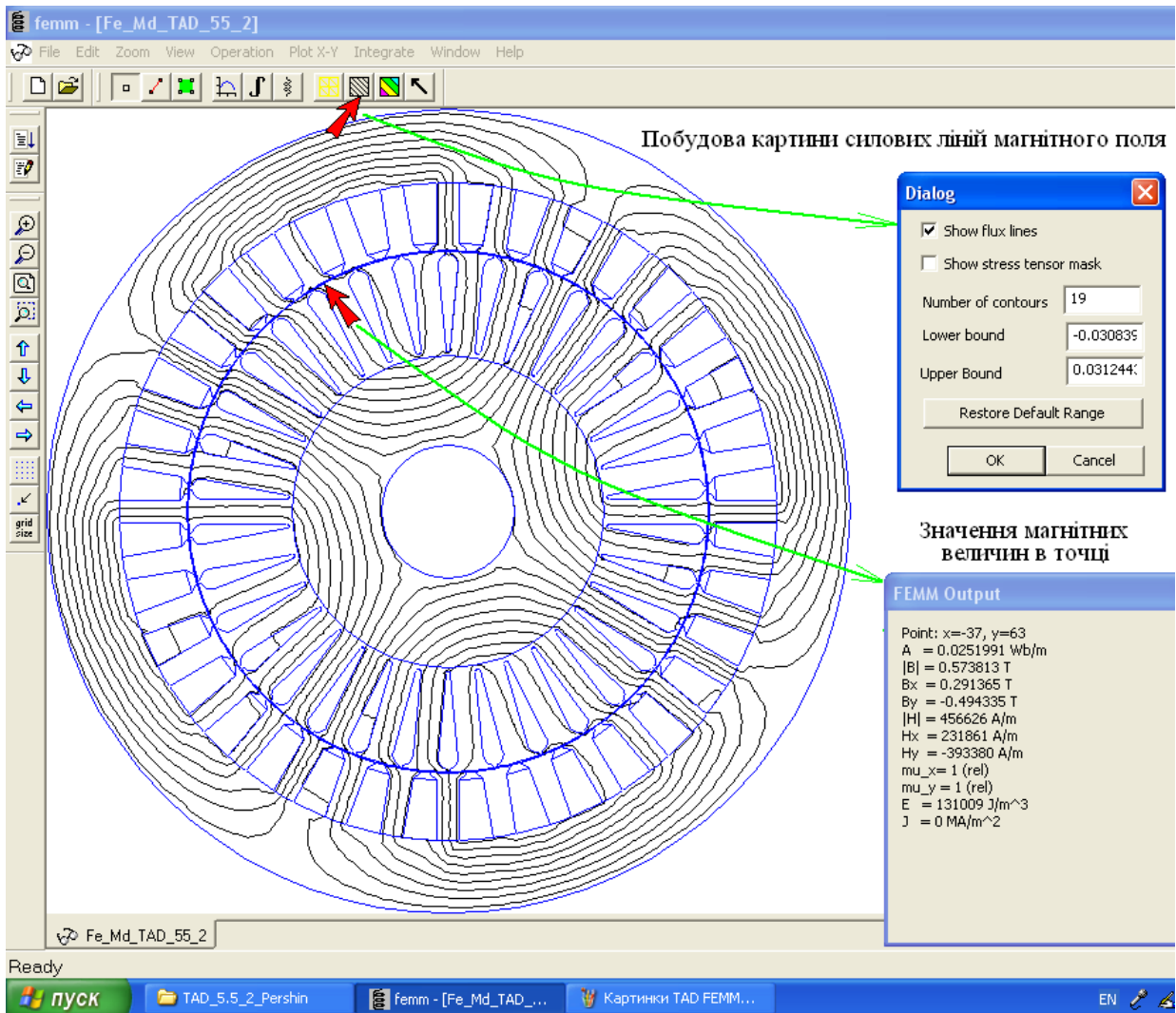
Якщо бажано отримати повну копію екрану, то треба скористатися кнопкою Print Screen на клавіатурі комп'ютера.

ГРАФІЧНЕ ПОДАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ РОЗРАХУНКІВ МАГНІТНОГО ПОЛЯ В ТРИФАЗНОМУ АСИНХРОННОМУ ДВИГУНІ

1. Картина силових ліній магнітного поля и значення параметрів магнітного поля в точках, що обираються курсором

Для того, щоб з'явилась картина силових ліній, треба в горизонтальному ряду кнопок натиснути на заштрихований квадратик, і у віконці, що відкриється, можна вказати бажану кількість ліній. Кнопкою ОК операція побудови картини магнітного поля реалізується (див. рисунок).

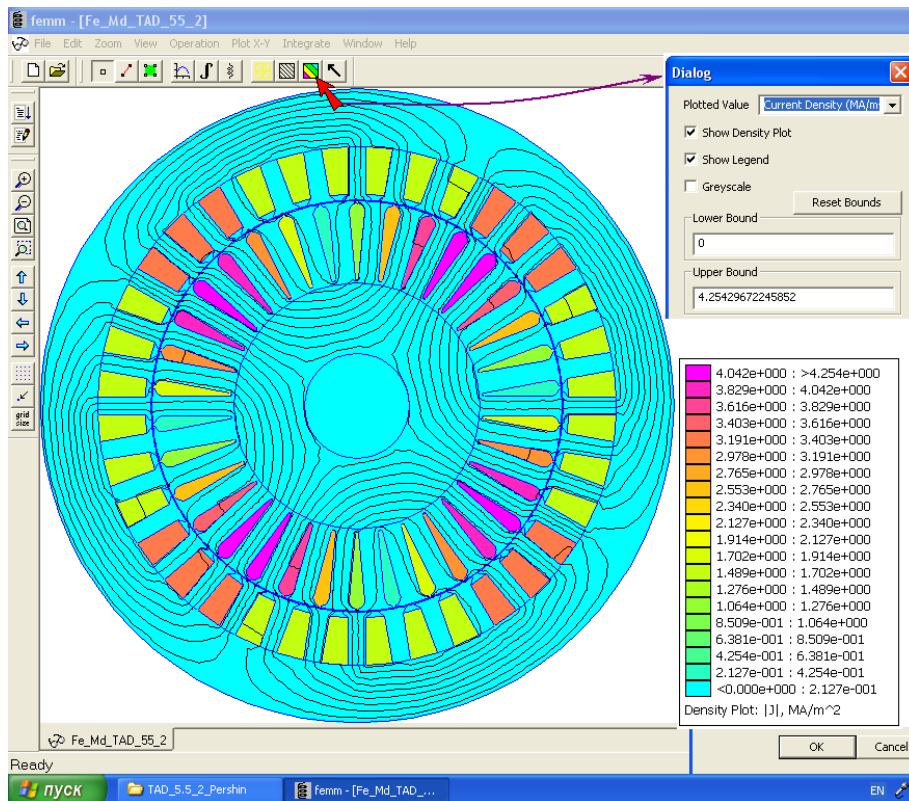
2. Визначення максимальних значень магнітної індукції в серединах зубців ротора і статора, в спинках осердь ротора і статора – по точкам на цих ділянках магнітопроводу

Для цього по черзі курсором вибираються точки в зазначених місцях, визначається модуль магнітної індукції $|B|$. З усіх отриманих значень вибирається найбільше для конкретної зубцевої структури, що і є результатом пошуку.

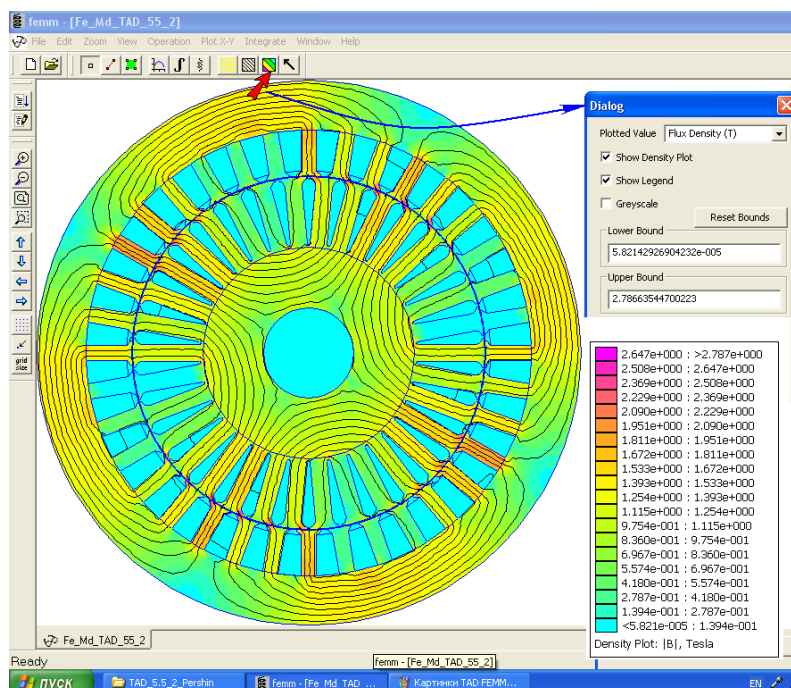
3. Тонована картина розподілу густини струмів в обмотках ТАД

На рисунку показана послідовність дій і шукана картина разом із кольоровою масштабованою шкалою густини струмів J у $\text{МА}/\text{м}^2$, що еквівалентно $\text{А}/\text{мм}^2$

4. Тонована картина розподілу магнітної індукції

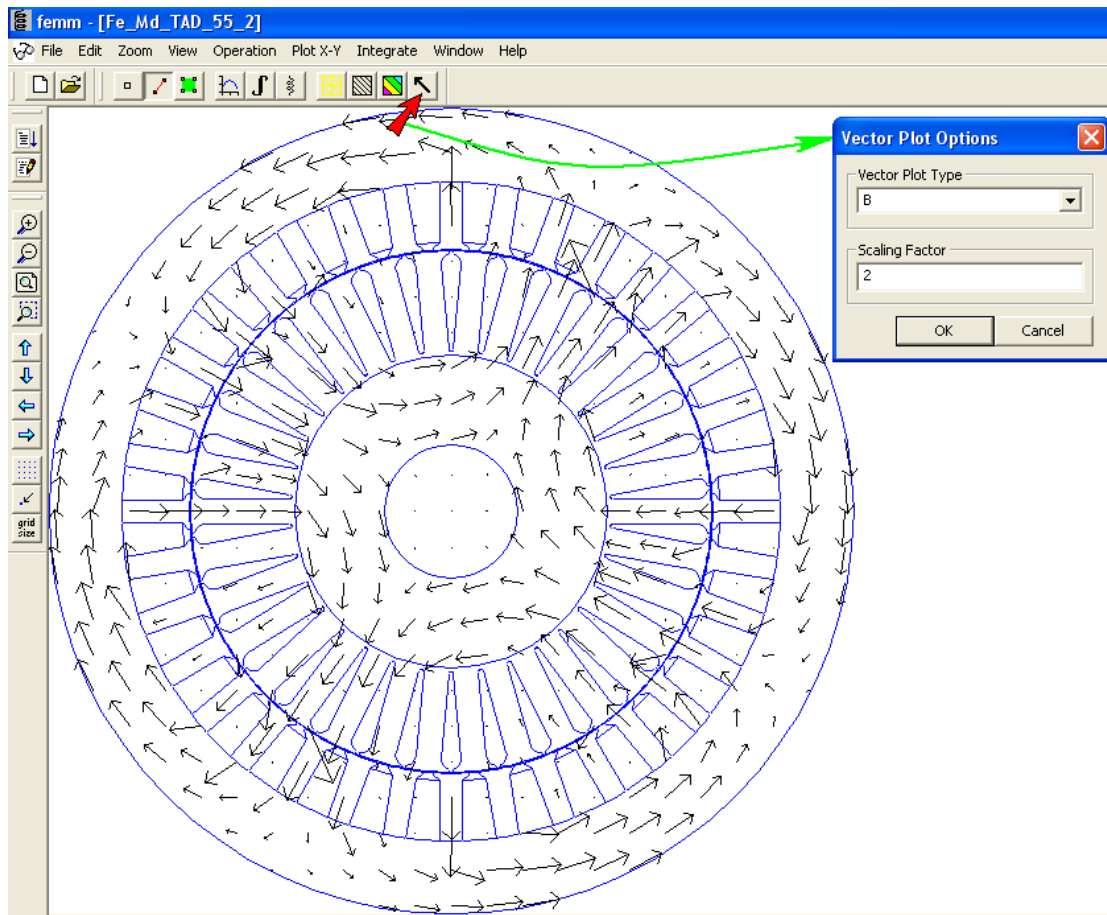
На рисунку показана послідовність дій і шукана картина разом із кольоровою масштабованою шкалою модуля магнітної індукції B у Тл.

5. Векторна картина розподілу магнітної індукції

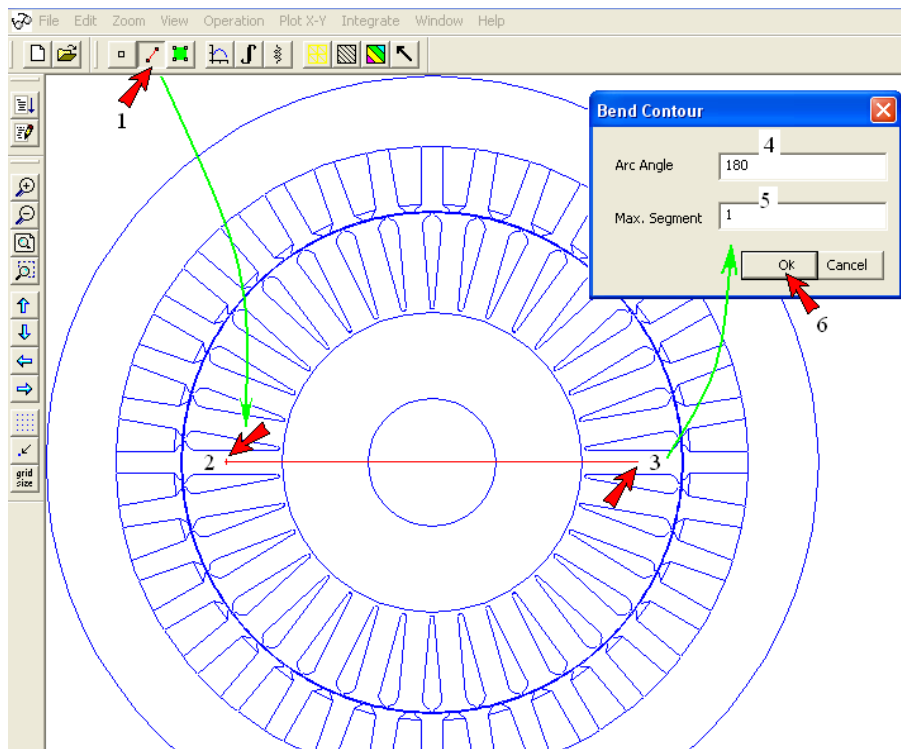
На рисунку показана послідовність дій і картина розподілу векторів магнітної індукції B . У віконці Scaling Factor задається масштабована довжина найбільшого вектора.

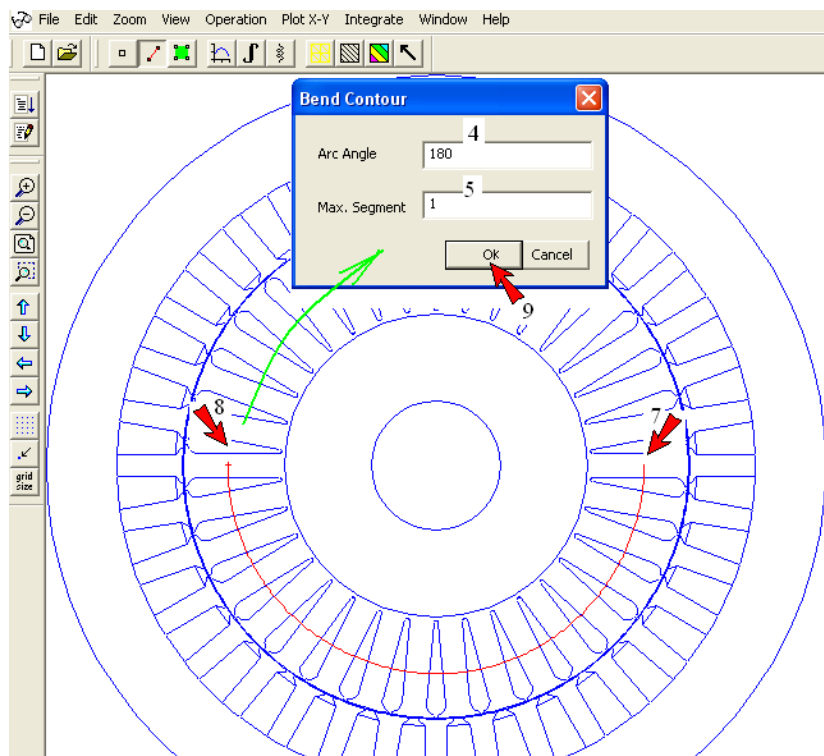
6. Графік розподілу радіальної складової магнітної індукції на лінії окружності, яка проходить на середньому рівні зубців ротора

На чотирьох наступних рисунках показана послідовність побудови зазначеної лінії, вибір величини для побудови графіка і власне сам графік.

Робота ведеться в режимі сегмента (позиція 1). Спочатку робляться послідовні кліки курсору у двох точках (позиції 2 і 3), на які буде опиратися дуга в зубцово-пазовому шарі ротора. З'являється прямий відрізок і ще – віконце, у якому треба задати кутовий розмір дуги у градусах (позиція 4) і розмір прямих сегментиків, з яких вона складається (це кут у градусах, який доводиться на один сегментик).

Після натиснення на кнопку ОК (позиція 6) прямий відрізок перетворюється на дугу (напівокружність), яка показана на наступному рисунку.

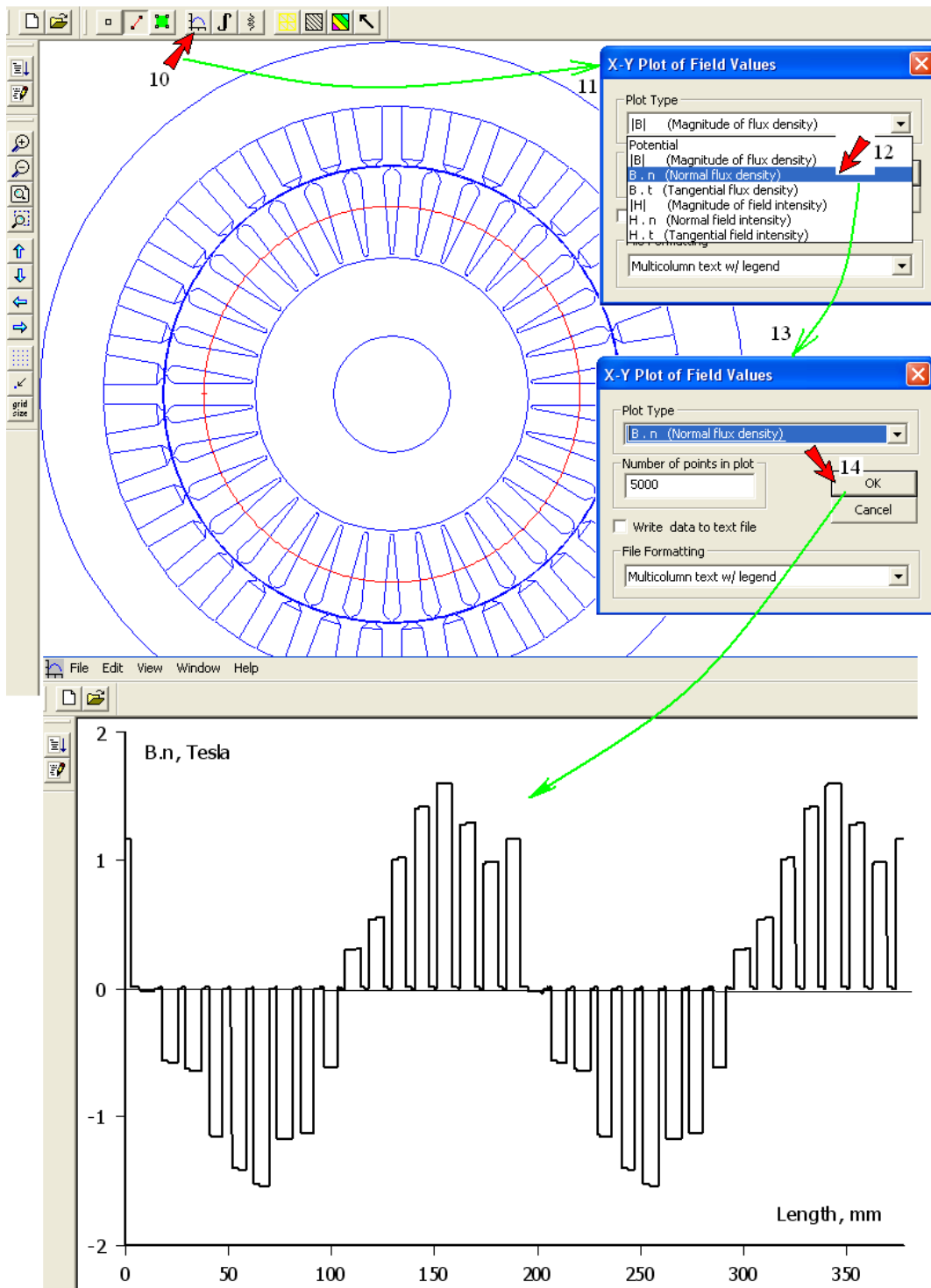
Зазначені вище дії треба повторити, але тепер у послідовності від позиції 7 до позиції 8. Знов з'явиться прямий відрізок і віконець для параметрів дуги, і після натиснення кнопки ОК (позиція 9) він перетворюється на другу дугу.

Таким чином в зубцово-пазовій структурі ротора виявиться повна окружність (див. наступний рисунок), на розгортці який буде побудований графік заданої величини.

Для початку процедури побудови графіку треба натиснути кнопку з відповідною піктограмою (позиція 10) і з'явиться вікно (позиція 11).

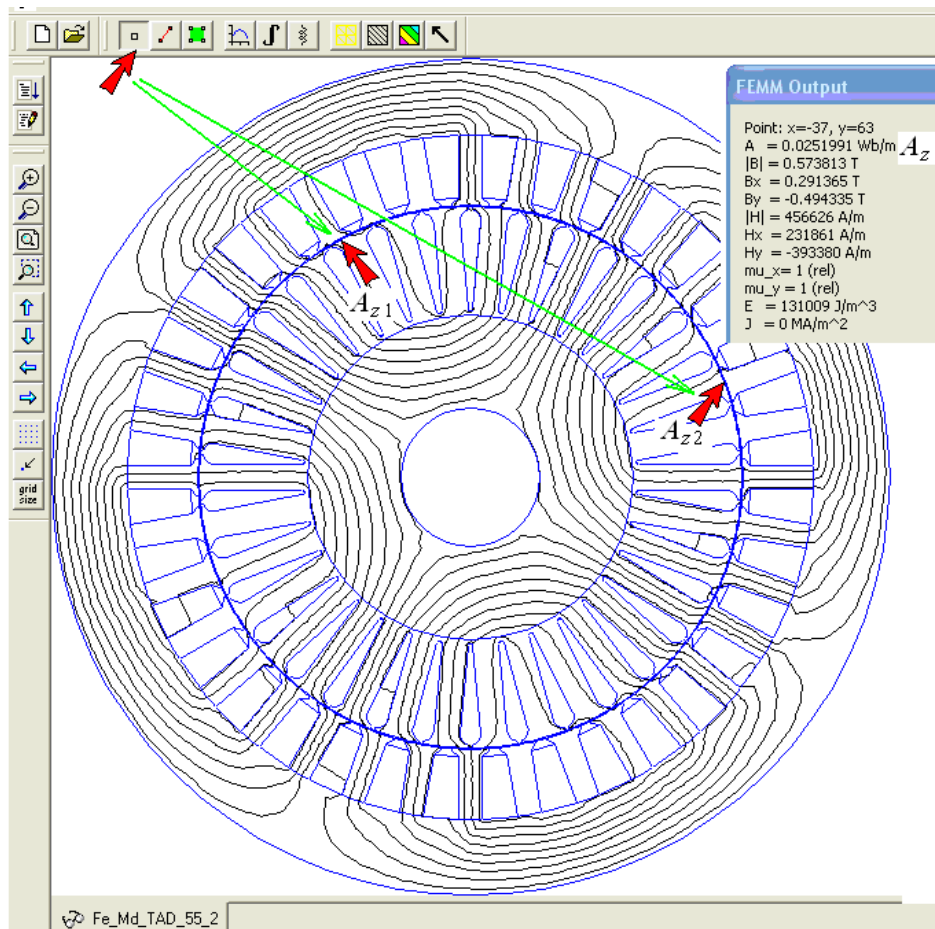
З наданих пропозицій обираємо нормальну складову магнітної індукції B_n (у полярних координатах це буде радіальна складова B_r). Клікком курсору (позиція 12) відкривається додаткове віконце (позиція 13), де задається кількість інтервалів на графіку, приміром 5000) – велика кількість забезпечує якість зображення.

Після натиснення кнопки ОК (позиція 14) на екрані з'являється графік залежності $B_n(x)$, де x (або Length), поточна лінійна координата на розгорнутій окружності, яка була побудована на середньому рівні зубцево-пазової структури ротора.

ВИЗНАЧЕННЯ ЕЛЕКТРОМАГНІТНИХ І СИЛОВИХ ПАРАМЕТРІВ ТРИФАЗНОГО АСИНХРОННОГО ДВИГУНА ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ЧИСЕЛЬНО-ПОЛЬОВОГО РОЗРАХУНКУ ЙОГО МАГНІТНОГО ПОЛЯ

7. *Визначення магнітного потоку, що проходить через частину циліндричної поверхні на середній лінії проміжку на полюсному кроці*

За допомогою курсору на лінії окружності в проміжку треба знайти точку з максимальним позитивним A_{z1} значенням векторного магнітного потенціалу. Ці значення відображаються у вікні FEMM Output (див на рисунок).

Потім таким же чином треба знайти точку з максимальним негативним A_{z2} значеннями векторного магнітного потенціалу.

Отримані значення зберігаються з відповідним знаком (плюс або мінус).

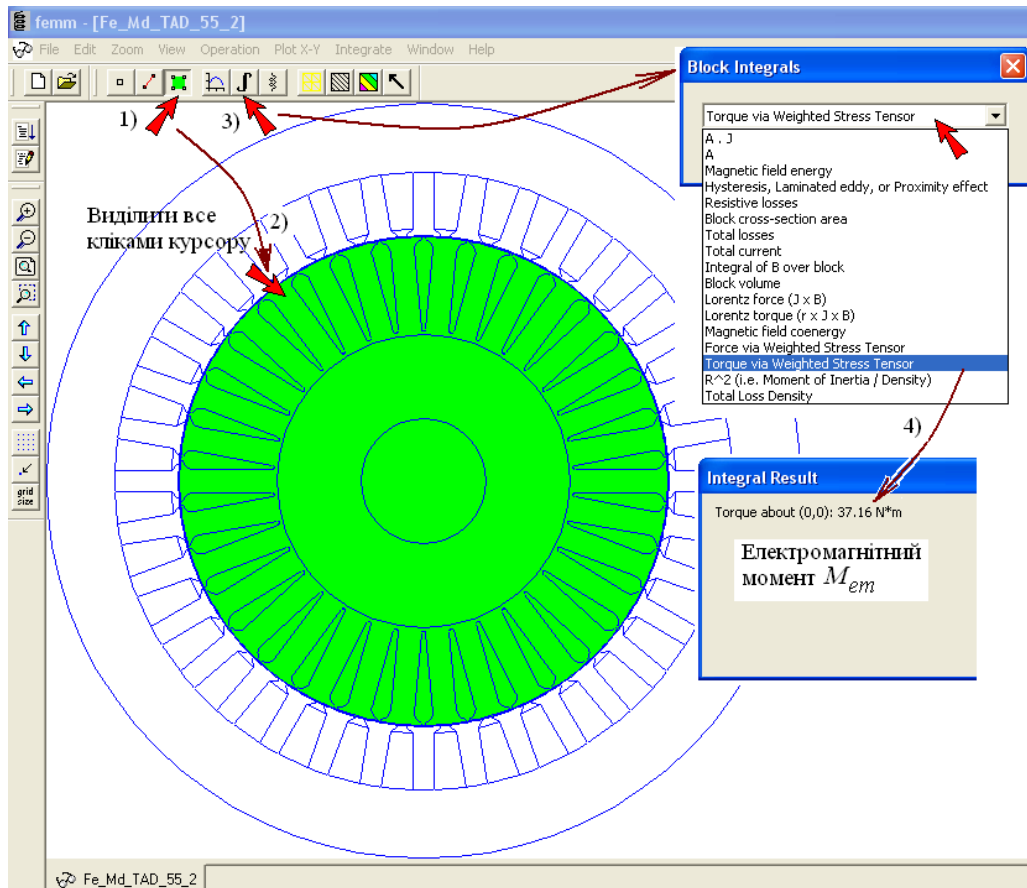
Тоді магнітний потік визначається за формулою: $\Phi = (A_{z,1} - A_{z,2})' \cdot l_a$, де l_a – активна довжина ТАД.

8. *Електромагнітний момент, що діє на ротор ТАД*

Послідовність дій вказана на рисунку.

Спочатку в режимі блока (позиція 1) курсором виділяються всі елементи ротора (позиція 2) і все в ньому стає зеленим. Потім натискається кнопка з зображенням інтеграла (позиція 3) і у вікні, що виникає, треба обрати опцію Torque via Waighted Stress Tensor (момент через тензор магнітного натягнення).

Після кліку курсором на назві даного параметра з'являється вікно (позиція 4) зі значенням електромагнітного моменту у Н·м.

9. Сили, що діють: на провідники в пазах ротора або провідники в пазах статора

Розглянемо визначення сил на прикладі паза статора, що показано на рисунку.

Щоб визначити сили, що діють на провідники, треба перейти в режим блока (позиція 1) і виділити зону потрібного паза (позиція 2).

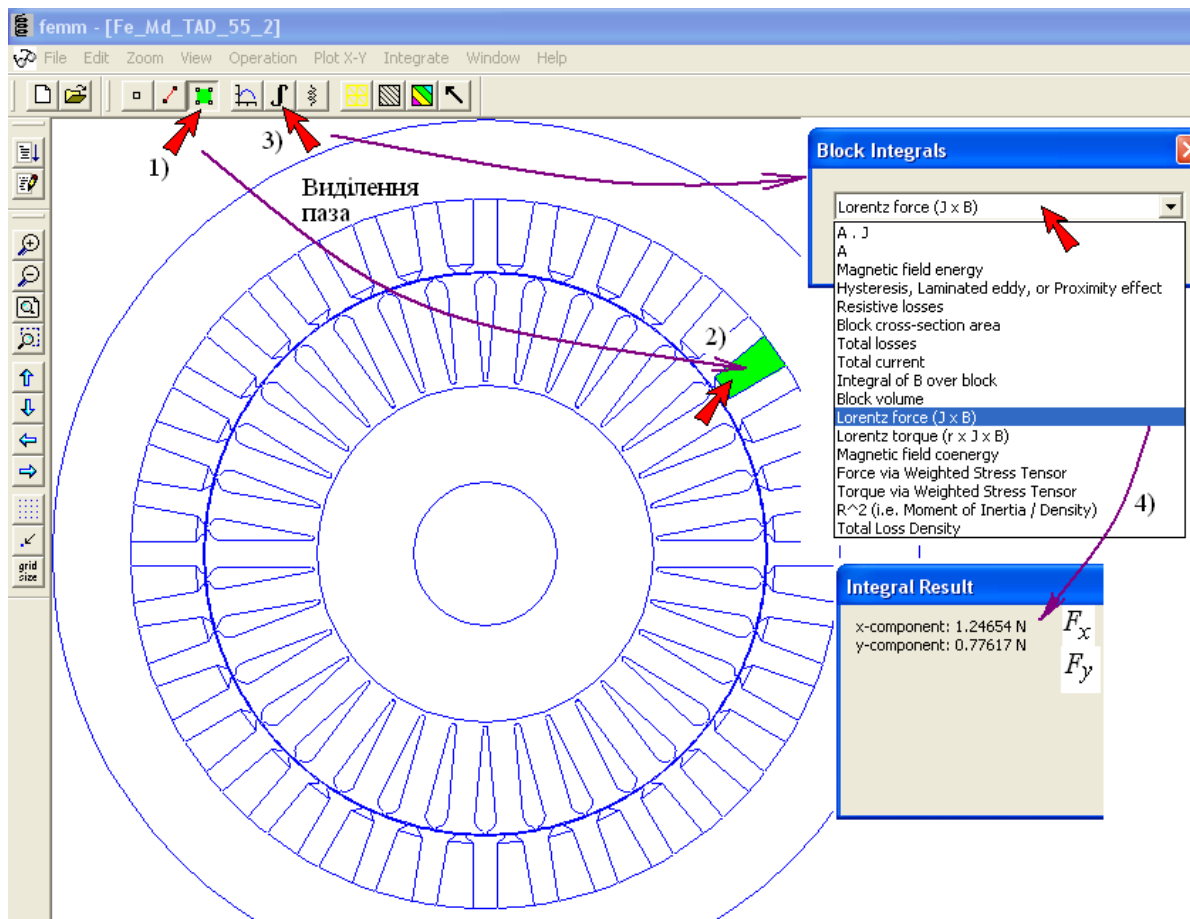
Потім натискається кнопка з зображенням інтеграла (позиція 3) і у вікні, що виникає, треба обрати опцію Lorentz force ($\mathbf{J} \times \mathbf{B}$) (сила Лоренца). Після кліку курсором на назві даного параметра з'являється віконце (позиція 4) зі значенням координатних складових сили F_x та F_y .

За отриманими складовими сили далі визначається її модуль:

$$F = \sqrt{F_x^2 + F_y^2} \text{ у Н.}$$

За складовими сили можна побудувати її вектор.

Перебираючи по чергово спочатку пази ротора, а потім статора, можна визначити максимальні значення сил, що діють на розташовані в них провідники, а також напрямки їх дії.

10. Сили, що діють на зубці осердя статора

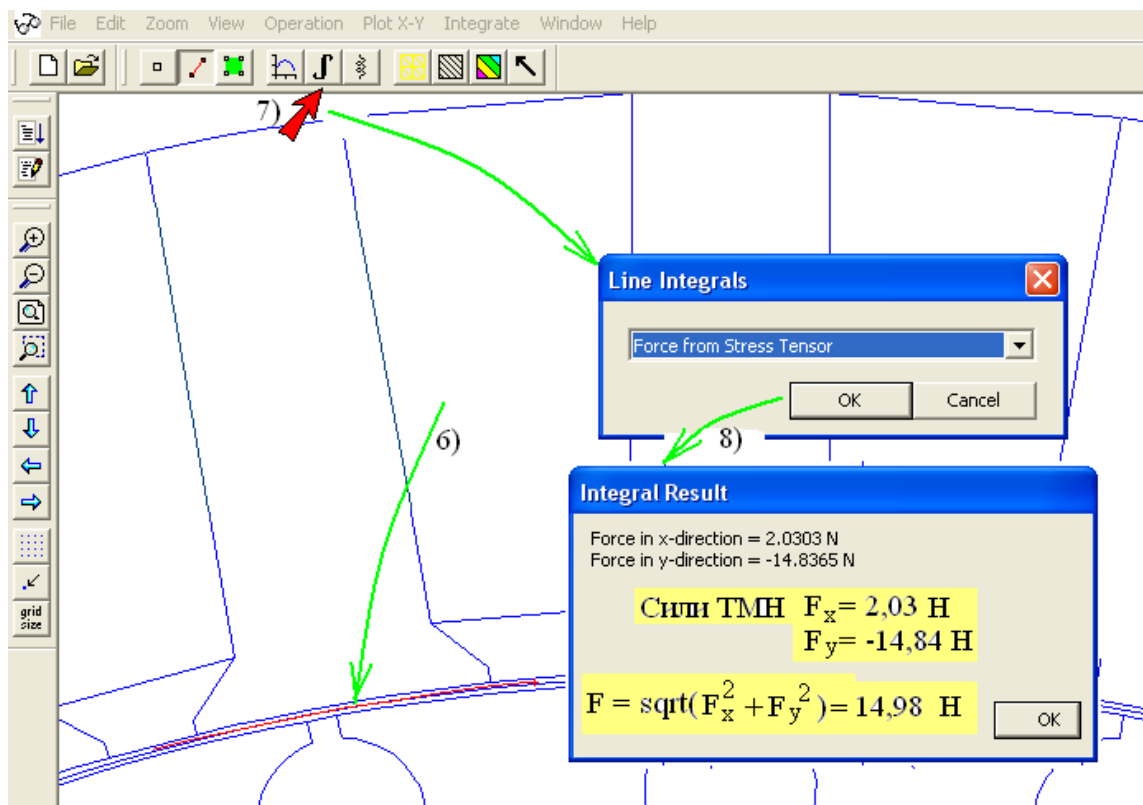
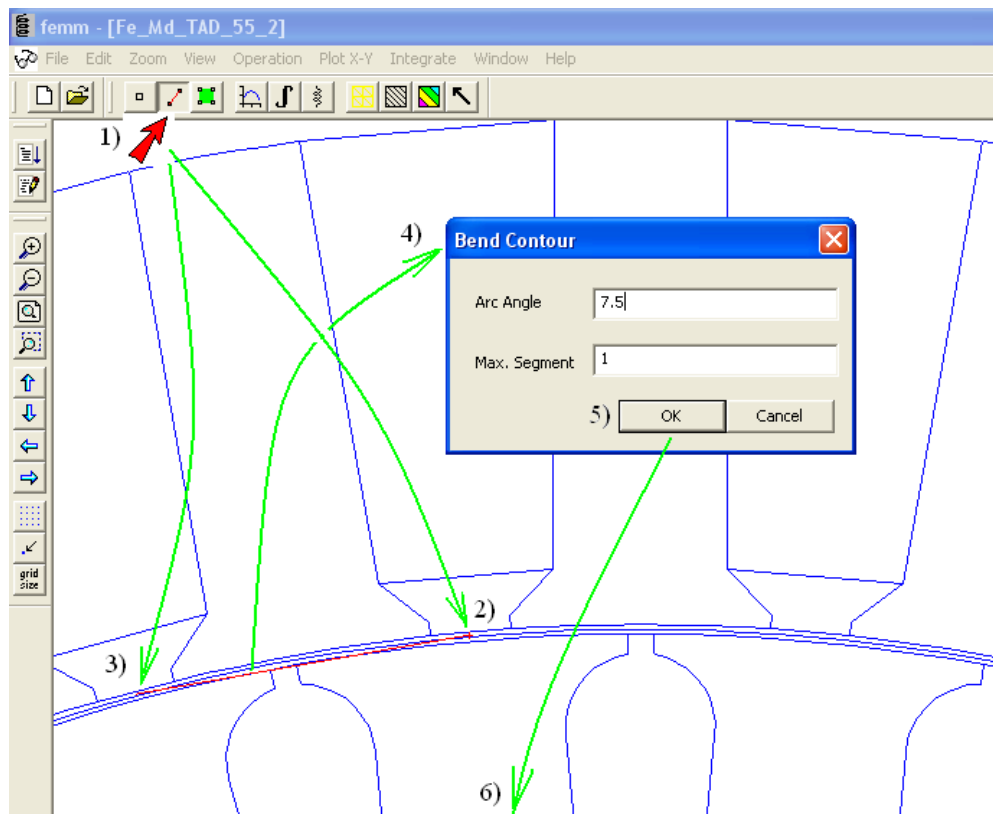
Ці сили визначаються на дузі зубцевого кроку через тензор магнітного натягнення (ТМН). Пояснення цього надається на наступних двох рисунках.

Спочатку у режимі сегмента (позиція 1) робляться послідовно два кліки у позиціях 2 і 3, які обов'язково знаходяться у повітряному проміжку. На екрані з'являється прямий відрізок і відкривається віконце (позиція 4), сенс якого вже розглянуто в пункті 6 вище за текстом. Але у даному разі кут (Arc Angle) повинен дорівнювати зубцевому кроку статора $\tau_s = 360 / Q_s$, де Q_s – кількість пазів статора (τ_s у градусах). Після натиснення кнопки ОК (позиція 5) прямий відрізок у проміжку стає дугою (перехід за стрілкою 6).

Потім натискається кнопка з зображенням інтегралу (позиція 7 на другому рисунку) і у вікні, що виникає, треба обрати опцію Force from Stress Tensor (сила через тензор магнітного натягнення). Після кліку курсором на назві даного параметра з'являється віконце (позиція 8) зі значенням координатних складових сили F_x та F_y .

За отриманими складовими сили далі визначається її модуль:
$$F = \sqrt{F_x^2 + F_y^2} \text{ у Н.}$$

За складовими сили можна побудувати її вектор.

Перебираючи по чергово зубцеві кроки статора, можна визначити максимальні значення сил, що діють на зубці статора, а також напрямки їх дії.

Все те, що зроблено для визначення сил, що діють на зубці статора, можна зробити і для визначення сил, що діють на зубці ротора.

11. Струм будь-якої обмотки двигуна, її магнітне потокозчеплення та індуктивність

Визначення зазначених параметрів надається на прикладі фазної обмотки статора A , і робота йде окремо з її частинами з позитивними ($IA+$) і негативними ($IA-$) напрямками струму в фазних зонах/

Натисненням кнопки (позиція 1) включається режим електричного кола і відкривається меню Circuit Properties з переліком струмів. З них обираємо частину фазної обмотки A з позитивними струмами (позиція 2). Після цього вікно Circuit Properties розширюється (позиція 3) в ньому з'являються електромагнітні параметри частини обмотки, що розглядається. Тут для даної частини обмотки виводяться струм i_{sA+} , магнітне потокозчеплення Ψ_{sA+} та індуктивність L_{sA+} . Значення величин Ψ_{sA+} та L_{sA+} враховують дію усіх обмоток, в яких були задані струми під час розрахунку магнітного поля ТАД.

Ті ж саме дії виконуються для частини фазної обмотки A з негативним напрямком струму ($IA-$) за позиціями 4 і 5, і виводяться її струм i_{sA-} , магнітне потокозчеплення Ψ_{sA-} та індуктивність L_{sA-} .

На рисунки показано, як визначається магнітне потокозчеплення Ψ_s всієї фазної обмотки. Воно стосується активної довжини ТАД, тобто без врахування лобових частин.

1) **Circuit Properties**

Circuit Name: IA+ 3)

Results:

- Total current = 40.5573 Amps $\rightarrow i_{sA+}, A$
- Voltage Drop = 0 Volts
- Flux Linkage = 0.254338 Webers $\rightarrow \Psi_{sA+}, B\delta$
- Flux/Current = 0.00627108 Henries $\rightarrow L_{sA+}, \Gamma H$
- Voltage/Current = 0 Ohms
- Power = 0 Watts

2) **Circuit Properties**

Circuit Name: IA- 5)

Results:

- Total current = -40.5573 Amps
- Voltage Drop = 0 Volts
- Flux Linkage = -0.233954 Webers $\rightarrow \Psi_{sA-}, B\delta$
- Flux/Current = 0.00576848 Henries
- Voltage/Current = 0 Ohms
- Power = 0 Watts

Магнітне потокозчеплення фазної обмотки статора A

$$\Psi_s = \Psi_{sA+} - \Psi_{sA-} = 0.2543 - (-0.2340) = 0.4883 \text{ Вб}$$

L_{sA+} — сумарна індуктивність половини обмотки з позитивними напрямками струмів в фазних зонах (зазначимо, що враховуються взаємні зв'язки з рештою обмоток ТАД, по яких проходять струми

12. Магнітне потокозчеплення провідників в зоні, що виділяється

Магнітне потокозчеплення можна визначити для провідників в одному або декількох будь-яких пазах електричної машини, у тому числі – ТАД.

На рисунку конкретно розглядаються провідники в чотирьох пазах статора – це можуть бути пази однієї фазної зони, хоча і не обов'язково.

Виконання завдання проводиться в режимі блоку (позиція 1). При натиснутій кнопці курсором виділяються обрані пази – вони будуть мати зелений колір.

Потім натискається кнопка з зображенням інтегралу (позиція 2) і у вікні Block Integrals (позиція 3), що виникає, треба обрати опцію A (позиція 4) – буде інтегруватися векторний магнітний потенціал.

У вікні Integral Result (позиція 5) знаходиться значення магнітного потокозчеплення Ψ_s , сенс якого пояснено на рисунку. Там же показано, як перейти до магнітного потокозчеплення частини обмотки або котушки, провідники якої розташовані в розглянутих пазах, у разі якщо вони мають кількість N_z і усі з'єднані послідовно.

Зазначимо, як і раніше, що магнітне потокозчеплення враховують магнітне поле тільки на активній довжині ТАД, тобто без врахування лобових частин обмоток або котушок.

Integral Result

Integral of A over selection:
1.52809e-006 Henry Amp meter²
Integral of A / selected area:
0.00227043 Henry Amp Ψ_s , Вб

Block Integrals

A

A, J

A

- Magnetic field energy
- Hysteresis, Laminated eddy, or Proximity effect
- Resistive losses
- Block cross-section area
- Total losses
- Total current
- Integral of B over block
- Block volume
- Lorentz force ($J \times B$)
- Lorentz torque ($r \times J \times B$)
- Magnetic field coenergy
- Force via Weighted Stress Tensor
- Torque via Weighted Stress Tensor
- R^2 (i.e. Moment of Inertia / Density)
- Total Loss Density

S_z - площа виділеної зони selected area

Ψ_s - магнітне потокозчеплення зони (це деяке МПЗ умовного усередненого провідника в цієї зони на активній довжині машини)

Якщо в пазах зони знаходиться N_z послідовно з'єднаних провідників, то їх сумарне МПЗ $\Psi_{sz} = N_z \cdot \Psi_s$

Fe_Md_TAD_15_2

АВТОМАТИЗОВАНЕ ФОРМУВАННЯ РОЗРАХУНКОВИХ МОДЕЛЕЙ ЕЛЕКТРИЧНИХ МАШИН ДЛЯ ПРОГРАМНОГО СЕРЕДОВИЩА FEMM на алгоритмічній мові Lua

Вступ. Існують програмні продукти для чисельних розрахунків магнітних полів (МП) різних електротехнічних пристроїв. Програми дозволяють враховувати досить точно реальну геометрію пристроїв і нелінійні магнітні властивості феромагнітних осердь. Серед таких продуктів широкого поширення набула програма FEMM [1], заснована на методі кінцевих елементів і орієнтована на розрахунок двомірних МП. Цього вистачає для електричних машин (ЕМ) класичної конструкції, що мають практично плоскопаралельне МП в межах аксіальної довжини їх активної частини.

Програма FEMM для розрахунку МП вже не вимагає від користувача розробки яких-небудь математичних моделей - формул і систем рівнянь. Досить наслідувати інструкції, що додаються, при побудові *геометричних моделей*, що відображують конструкцію ЕМ, і *фізичних моделей*, що відображують фізичні властивості матеріалів і струмові параметри обмоток і постійних магнітів. Потрібно наслідувати інструкції і при витяганні результатів розрахунку МП і їх використання.

При експлуатації програми FEMM обумовлені дії виконувалися і ще виконуються вручну. Найбільший час розраховувачі витрачають на формування геометричних і фізичних моделей і витягання отримуваних результатів розрахунків, а також на перетворення їх у форму, придатну для подальшого використання в процесі проектування і дослідження ЕМ.

Проблеми витрат часу розраховувачів стають ще більш серйозними при багатоваріантних розрахунках МП і електромагнітних параметрів ЕМ, у випадках варіювання їх геометрією, розмірами, струмами, розташуванням рухомих частин.

Обумовлені проблеми можна здолати автоматизацією побудови геометричних і фізичних моделей ЕМ, управління розрахунком і перебору параметрів, а також витягання, обробки і приведення в необхідну форму результатів. Такі можливості користувачам програми FEMM надає інтегрована в неї алгоритмічна мова Lua. І завдання тепер полягає в написанні відповідного комплексу програм (*скриптів*). Це завдання є дуже складним, оскільки вимагає володіння знаннями в областях ЕМ, програмування і теорії МП. Але це завдання цілком виправдане, оскільки програма пишеться один раз, а використовується безліч разів і будь-якою кількістю користувачів.

Скрипти Lua дозволяють багаторазово підвищити продуктивність розраховувачів, і при цьому ще забезпечити можливість отримання таких параметрів і характеристик електричних машин, які практично неможливо отримати в "ручному" режимі роботи з програмою FEMM.

Загальна характеристика скрипта Lua

Lua - це швидка, легка і зручна скриптовий мова програмування, яка створювалася для програмування баз даних. Простий синтаксис і легкість вбудовування Lua в інші програми забезпечили Lua широке поширення. Реалізація Lua має окремо компілятор з початкової мови у виконуваний код і віртуальну машину для виконання генерованого коду. Lua являє собою мову з динамічним визначенням типів даних. Змінні мови можуть містити значення будь-якого типу. Усі значення в Lua можуть зберігатися в змінних, використовуватися як аргументи при виклику функцій і повертатися у вигляді результату їх виконання. Lua являє собою ядро мови, яке можна вбудовувати в прикладну програму, наприклад, в FEMM.

Файл скрипта Lua пишеться в текстовому редакторі, але повинен мати тип "LUA", файли даних і результатів - тип Текстовий документ.

Тексти файлів скриптів і файлів даних можна писати в редакторі *Блокнот*. У рядках цих файлів усе після подвійного дефіса (--) програма сприймає як *коментарі* і для роботи не використовує.

Імена змінних записуються на латиниці і можуть бути довільними, але повинні починатися з букви.

У коментарях після подвійного дефіса (--) можна використовувати як латиницю, так і кирилицю.

Програми Lua, як і інші мови програмування, оперують з різними **типами даних**, причому тип даних заздалегідь оголошувати не потрібно, оскільки він встановлюється автоматично після першого використання відповідного ідентифікатора, наприклад

Str1="RezTAD_3_1" - строкова змінна;

ja=15 - цілочисельна змінна; Is=12.135 - змінна з фіксованою точкою; Rrp=1.540e-5 - змінна з плаваючою точкою.

Є ще Булеві змінні.

Lua, як і інші мови програмування, дозволяє створювати функції (*function*), наприклад:
function Force_xy(x, y, grupe) { *оператори програми* } end
Звернення до функції повторює її ім'я із заміною формальних змінних на фактичні Force_xy(x2, y2, gr), причому значення x2, y2, gr перед зверненням повинні бути визначені.

Lua може оперувати з *циклами* (повторюваними діями), наприклад: цикл перебору із заданим числом і кроком повторень

for q=1, qsp, 1 do { оператори програми } end

цикл перебору із завершенням по виконання постумови

b=0 repeat b=b+1 { оператори програми } until (b==10)

Використовуються також умовні оператори:

if hr0>1e-2 then mi_addnode(xb,ya) end

if i2>=10 then x=0.5 y=2.35 else x=2.3 y=2.35e2 end

В умовних операторах використовуються операції порівняння :

==, >, <, >=, <=, !=

Є також логічні операції and (и) or (чи), not (ні), за допомогою яких виходять складені умови логіки, наприклад,

if (a>0) and (b==1) then, if (a<=0) or (a>10) then.

Змінні можна об'єднувати в одновимірні або двовірні масиви.

Оголошення одновимірного масиву виглядає так

F = {}

і тоді цей масив використовується, наприклад, так:

for i=1,qsp,1 do F[i] = Ns*A/S Fsin=2*F[i]*sin(alk)/qp1 end

Можна робити обчислення по **стандартних функціях**: *sqrt* - корінь квадратний; *sin*, *cos*, *tan*, *atan*, *atan2* - синус, косинус, тангенс, арктангенс та ін.

Записувані **свої формули** використовують звичайні арифметичні і алгебраїчні дії, наприклад:

y=2.5*x^3/(b+c*d1) c=sqrt(a^2+b^2) a=c*cos(fi) b=c*sin(fi)

Для тригонометричних функцій кути (fi) потрібно задавати в радіанах, а при побудові геометричних об'єктів Lua оперує кутами – в градусах.

Команди параметрів *Задачу* в скриптах Lua (для побудови фізико-геометричних моделей і виконання розрахунків):

create(0) – вказівка на початок з «чистого аркуша» нової задачі розрахунку магнітного поля;

mi_probdef(0,"millimeters","planar",1E-8,la,a_ce) – вказівка параметрів завдання : частота (для стаціонарного магнітного поля - 0), одиниці виміру розмірів (мм), тип координат (прямокутні), активна довжина по аксіальній осі, точність рішення рівнянь магнітного поля (нев'язка), мінімально допустимий кут трикутників :

mi_analyze(1) – команда початку виконання розрахунку магнітного поля

`mi_loadsolution()` – команда завантаження і показу рішення, відповідного об'єкту, що розраховується.

Побудова геометричних моделей пристроїв, що розраховуються, за допомогою Lua заснована на командах розставляння вузлів - координатних точок (x, y) . На їх основі своїми командами будуються *прямі відрізки* і *дуги*.

У замкнених підобластях, що утворюються, - *блоках* ставляться їх *мітки*, через які їм приписуються фізичні властивості.

Ці властивості задаються окремими командами, в яких вказуються усі необхідні магнітні параметри матеріалів, значення струмів, розміри трикутників скінченно-елементної структури та ін. Є також свої команди для вибору і розставляння *граничних умов* (`mi_addboundprop`).

Перелічені вище об'єкти можна об'єднувати в нумеровані *групи*, щоб оперувати з усіма об'єктами групи відразу.

Наведемо команди, що часто зустрічаються, де (x, y) , (x_1, y_1) и (x_2, y_2) – координати вузлів:

1) додавання об'єктів:

`mi_addnode(x,y)` – вузол;

`mi_addsegment(x1,y1,x2,y2)` – відрізок між вузлами;

`mi_addarc(x1,y1,x2,y2,angle,maxseg)` – дуга між вузлами з опорним кутом '*angle*' з кутових сегментів розміром '*maxseg*';

`mi_addblocklabel(x,y)` – ярлик блоку;

2) вибір найближчих до точки (x, y) об'єктів:

`mi_selectnode(x,y)` – вузол;

`mi_selectsegment(x,y)` – відрізок;

`mi_selectarcsegment(x,y)` – дуга;

`mi_selectlabel(x,y)` – ярлик блоку;

`mi_selectgroup(n)` – *n*-а група;

3) копіювання:

`mi_mirror(x1,y1,x2,y2,edit)` – вибраних об'єктів відносно лінії, що проходить через точки (x_1, y_1) и (x_2, y_2) , де *edit* – дія редагування : 0 - для вузлів, 1 - відрізків, 2 - дуг, 3 - міток, 4 - груп;

`mi_copyrotate(bx, by, angle, copies, edit)`, де *copies* – стільки разів з поворотом на кут *angle* відносно базової точки *bx, by*; *edit* – див. вище;

`mi_copytranslate(dx, dy, copies, edit)` – копіювання вибраних об'єктів з переміщенням на відстані *dx, dy* по прямокутних координатах, *copies* - кількість копій, *edit* – див. вище.

4) очищення виділення усіх раніше вибраних об'єктів: `mi_clearselected()`;

5) завдання властивостей матеріалів

`mi_addmaterial("materialname", mu_x, mu_y, H_c, Jr, Ji, Cduct, Lam_d, Phi_hmax, Lam_fill, Lam_Type, Phi_hx, Phi_hy)` – додає новий матеріал з ім'ям "materialname" з матеріальними властивостями:

- *mu_x* – відносна магнітна проникність в *x* - або *r* - напрямку,

- *mu_y* – відносна магнітна проникність в *y* - або *z* - напрямку,

- *H_c* – постійна коерцитивна сила магніту в ампер/метрах,

- *Jr* – реальна (у фазі) і *Ji* – уявна частині густини струму в Ампер/мм²,

- *Cduct* – електрична питома провідність матеріалу в МСм/м (MS/m),

- *Lam_d* – товщина розшарування матеріалу в міліметрах (товщина листів);

- *Phi_hmax* – кут запізнювання при гістерезисі (у градусах), використовуваний для нелінійних кривих В-Н,

- Lam_fill – коефіцієнт заповнення розширеного (шихтованого) феромагнетика (це параметр, як правило, задається значенням 1 в діалоговому вікні femte препроцесора, тому що, за умовчанням, залізо цілком заповнює об'єм);
- Lam_type – встановити тип розширення : 0 - не шаруватий або шаруватий в площині розрахунку; 1 - листовий в площині x або r ; 2 - листовий в площині y або z ; 3 - магнітний провідник; 4 - багатожильний провід; 5 - дріт типу литца (Litz), 6 - квадратний дріт;
- Phi_hx, Phi_hy – для лінійних завдань кути запізнювання на гістерезис в x - і y – напрямках (у градусах).

Приклади команд:

`mi_addmaterial("muo",1,1)` - матеріал блоків з немагнітними властивостями;

`mi_addmaterial(bh_name,0,0,0,0,0,dsl,0,kFe,0,0)` – матеріал феромагнітної ділянки магнітного ланцюга з ім'ям кривої намагнічення `bh_name`.

б) установка властивості матеріалу конкретної підобласті - блоку:

`mi_setblockprop("blockname", automesh, meshsize, "incircuit", magdir, group, turns)`, где `"blockname"` – ім'я ярлика для магнітних властивостей блоку, `automesh` - вибір способу триангуляції скінчених елементів, `meshsize` - обмежуючий розмір елемента, `"incircuit"` - символ струму, `magdir` - напрям намагнічення, `group` - номер групи, `turns` - кількість ефективних провідників із струмом.

Наприклад,

```
-- Матеріал для спинки осердя статора
x=0 y=rse-hys/2 mi_addblocklabel(x,y) mi_selectlabel(x,y)
mi_setblockprop(bhy,0,fe2," ",0,1,0) mi_clearselected()
--Завдання властивостей струму в пазу статора
```

```
x=-40 y=60 mi_addblocklabel(x,y) mi_selectlabel(x,y)
mi_setblockprop("muo",0,fe4,IA+,0,4,Ncs) mi_clearselected()
```

Для відкриття файлу даних з ім'ям DanTAD_PN_p на читання використовується команда `f_d = openfile("DanTAD_PN_p" .. ".txt","r")`

Оператор читання `read(f_d, "*n", "*l")` з чергового рядка файлу даних бере значення стількох числових або строкових даних, скільки разів в нім фігурує опція `"*n"`, а опцією `"*l"` буде зроблено переведення на новий рядок, тобто що залишився в рядку будь-який текст ігнорується і використовується розраховувачем як коментар (тут його прийнято відділяти символом:)

```
PN=read(f_d, "*n", "*l")    -- номінальна потужність ТАД, кВт
Usn=read(f_d, "*n", "*l")  -- номінальна фазна напруга, В
Is=read(f_d, "*n", "*l")   -- діюче значення фазного струму.
```

Для цих команд у файлі даних мають бути передбачені відповідні рядки

```
3   : PN   - номінальна потужність ТАД, кВт
220 : Usn  - номінальна фазна напруга, В
5.95 : Is  - діюче значення фазного струму статора, А
```

Після введення усіх даних файл `f_d` закривається командою `closefile(f_d)`.

Для відкриття текстового файлу результатів з ім'ям RezDanTAD_PN_p на запис використовується команда:

`writeto("RezDanTAD_PN_p")`

Оператор `write` записує дані у файл результатів, в нім опція `"\r\n"` дає перехід на новий рядок, а символ `%b.3f` є форматом (`format`) числа, тобто в цьому прикладі під число виділяється 6 позицій, у тому числі 3 - під дробову частину.


```
write(format(" ms=%1.0f",ms),format(" p=%1.0f",p),format(" fs=%2.0f",fs),"r\n",
format(" PN=%5.2f",PN),format(" Usn=%3.0f",Usn),
format(" Is=%5.1f",Is),"r\n","r\n")
```

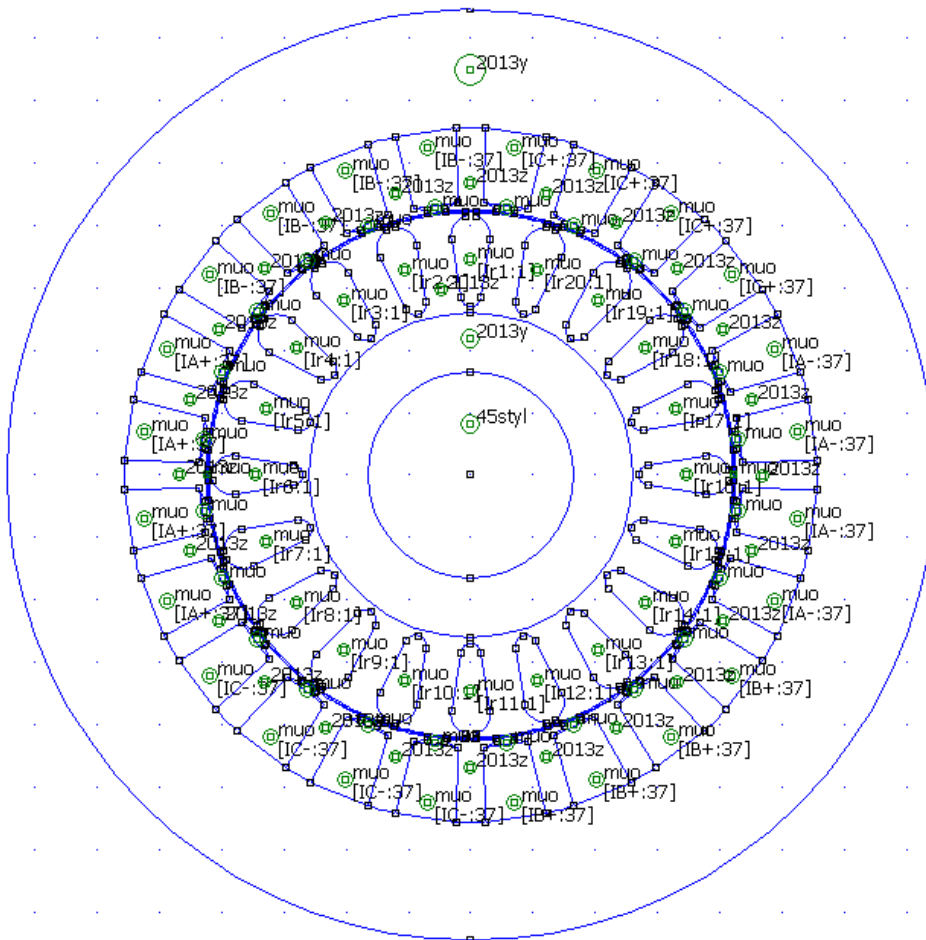
Після запису усіх необхідних даних файл результатів закривається командою `writeto()`.

Файл програми і файли початкових даних повинні знаходитися в загальній для них теці, там же з'являться усі файли результатів.

Скрипти запускаються з робочого вікна в FEMM "кнопкою" *Open Lua Script* в меню *File*.

У вікні, що з'являється, необхідно встановитися згадану теку і курсором "кликнути" ім'я скрипта Lua. Далі залишається відстежувати хід роботи програми і дочекатися її завершення. Після цього можна розглядати результати роботи програми в графічних і текстових файлах.

Повніший набір команд і процедур знаходиться в додатку до програми FEMM, які в перекладі надані у файлі «FEMM_Lua_proc».

Приклад фізико-геометричної моделі ТАД

**Приклад створення скрипту Lua
для побудови в програмному середовищі FEMM
геометричних моделей зубцево-пазових структур електричних машин**

Приклад, що надається, стосується зубцево-пазової структури трифазного асинхронного двигуна (ТАД).

1 Конструкторська модель ТАД

Типову конструкторську модель ТАД показано на рис. 1, де також подано позначення й напрямки прямокутної x, y та полярної r, α систем координат, що використовуються.

Вихідні параметри ТАД, що задаються у файлі даних для повного формування геометричної моделі осердя статора і ротора ТАД:

l_a – активна довжина статора і ротора;

r_{rv}, r_{re}, r_{si} – радіуси окружностей вала і поверхонь осердя ротора та розточення осердя статора;

h_{ys} – висота спинки осердя статора;

Q_r, Q_s – кількості пазів ротора і статора.

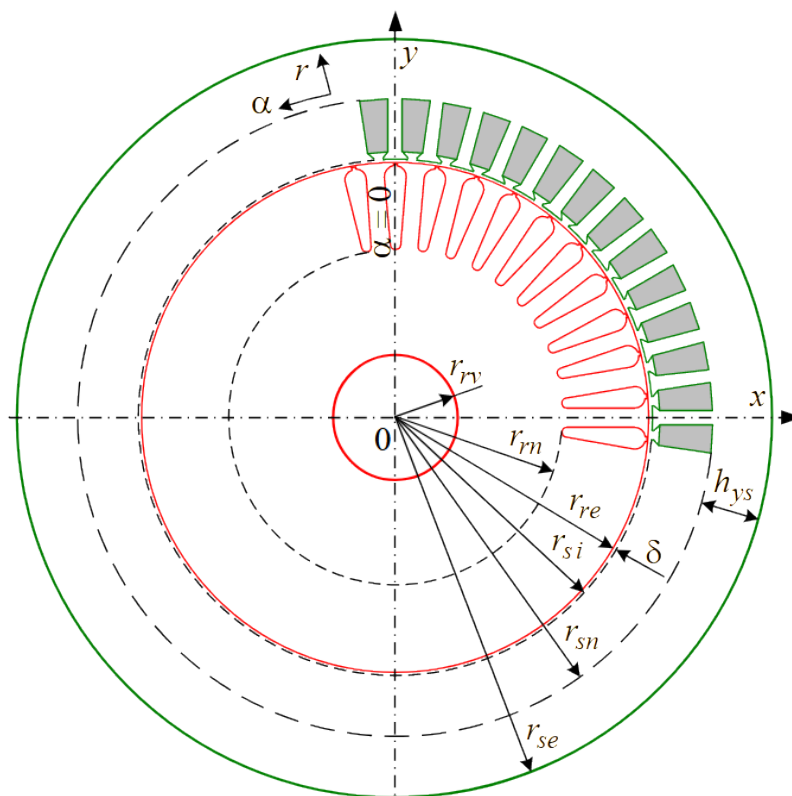

Рисунок 1 – Конструкторська розрахункова модель ТАД

Деталізації вимагають зубцево-пазові структури статора і ротора. Прийняті форми їх пазів з позначенням мінімуму розмірів і опорних точок подано на рис. 2 і рис. 3.

Для паза статора на рис. 2 позначено:

h_{s1}, b_{s1} – висота і ширина шліца;

h_s, b_{s2}, b_{s3} – висота і дві ширини паза.

Для паза ротора на рис. 3 прийняті позначення:

h_r – висота паза;

h_{r1}, b_{r1} – висота і ширина шліца;

r_{r1}, r_{r2}, h_{r2} – радіуси утворювальних кіл і відстань між їх центрами.

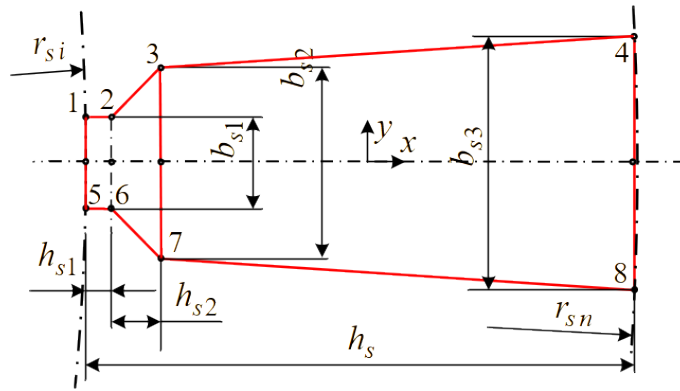

Рисунок 2 – Конструкція паза статора

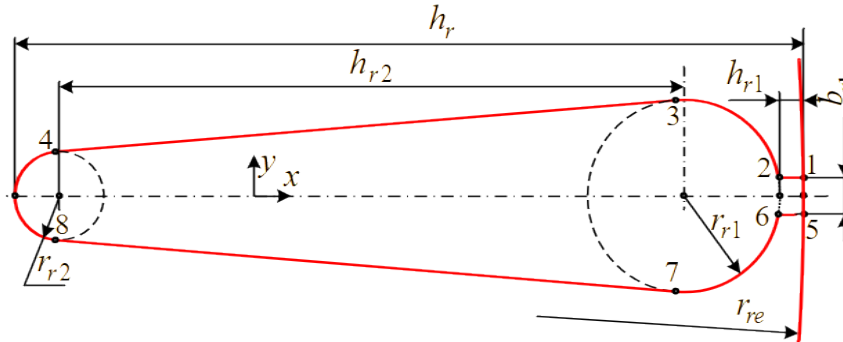

Рисунок 3 – Конструкція паза ротора

На основі представлених вихідних даних обчислюються додатково параметри геометричної моделі ТАД:

$r_{se}=r_{si}+h_s+h_{ys}$ – радіус статора зовнішній;

$r_{sn}=\sqrt{x^2+y^2}$ – радіус по кутах дна пазів статора, де $x=r_{si}+h_s$, $y=b_{s3}/2$;

$h_{yr}=r_{re}-h_r-r_{rv}$ – висота спинки осердя ротора;

$\delta=r_{si}-r_r$ – повітряний проміжок (потім замість δ буде $delta$);

$t_{sa}=360/Q_s$; $t_{ra}=360/Q_r$ – зубцево-пазові кроки статора і ротора в градусах.

Пази статора і ротора будуються за координатами вузлових точок (реперні точки), які пронумеровані на рис. 2 і рис. 3. Для визначення цих координат пази повторено на рис. 4 і рис. 5 з додаванням необхідних позначень розмірів і кутів.

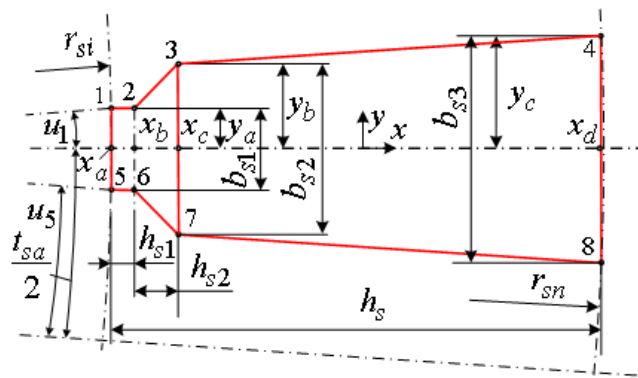

Рисунок 4 – Паз статора з позначенням розмірів, реперних точок і їх координат

Координатні розміри елементів паза статора (рис. 4) обчислюються за формулами:
 $y_a = b_{s1}/2$; $y_b = b_{s2}/2$; $y_c = b_{s3}/2$; $x_a = \sqrt{r_{si}^2 - y_a^2}$; $x_b = x_a + h_{s1}$; $x_d = \sqrt{r_{sn}^2 - y_c^2}$; $x_c = x_b + h_{s2}$; центральні
 кутові розміри: $u_1 = \arctg(y_a/x_a)$; $u_5 = t_{sa}/2 - u_1$, і додатково – кут наконечника зубця
 $u_{59} = t_{sa} - 2 \cdot u_1$.

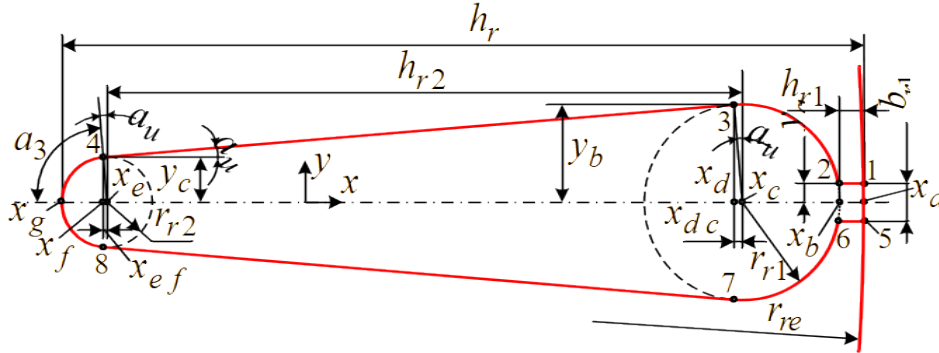

Рисунок 5 – Паз ротора з позначенням розмірів, реперних точок і їх координат

Для обчислення координатних розмірів паза ротора (рис. 5) важливу роль відіграє кут α_u . Його визначення пояснімо за допомогою рис. 6, який є спрощеним варіантом рис.5.

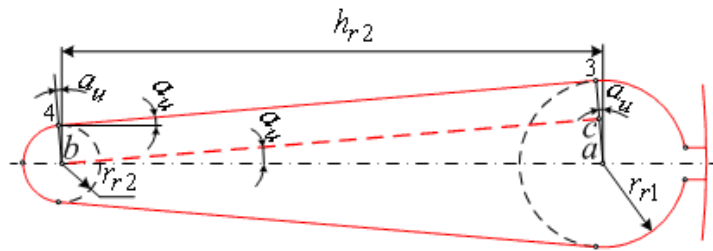

Рисунок 6 – Побудова паза ротора для визначення кута α_u

Відрізок 3-4 є дотичним до кіл з радіусами r_{r1} та r_{r2} , тому радіальні відрізки 3-а та 4-б перпендикулярні до нього. Відрізок bc проведено паралельно відрітку 3-4, тому зберігається кут α_u , і ще трикутник abc є прямокутним. В ньому катет $ac = r_{r1} - r_{r2}$, гіпотенуза $ab = h_{r2}$ і тоді ще катет $bc = \sqrt{h_{r2}^2 - (r_{r1} - r_{r2})^2}$. У підсумку маємо шуканий кут

$$\alpha_u = \arctg \frac{r_{r1} - r_{r2}}{\sqrt{h_{r2}^2 - (r_{r1} - r_{r2})^2}}$$

З урахуванням цього та інших позначень на рис. 5 решта координатних і кутових розмірів елементів паза ротора обчислюються за наступними формулами з урахуванням додаткових позначень на рис. 7:

$$y_a = b_{r1}/2; \quad \alpha_1 = \arctg \frac{y_a}{\sqrt{r_{r1}^2 - y_a^2}}; \quad x_a = \sqrt{r_{re}^2 - y_a^2}; \quad \alpha_2 = 90 - \alpha_1 + \alpha_u; \quad \alpha_3 = 90 - \alpha_u;$$

$$y_b = r_{r1} \cos \alpha_u; \quad x_{ed} = r_{r1} \sin \alpha_u; \quad y_c = r_{r2} \cos \alpha_u; \quad x_{gf} = r_{r2} \sin \alpha_u; \quad \alpha_0 = \arctg \frac{y_a}{x_a};$$

$$\alpha_{r1} = \frac{t_{ra}}{2} - \alpha_0; \quad \text{координати точки 6} \quad x_6 = r_{re} \sin \alpha_{r1}; \quad y_6 = r_{re} \cos \alpha_{r1}.$$

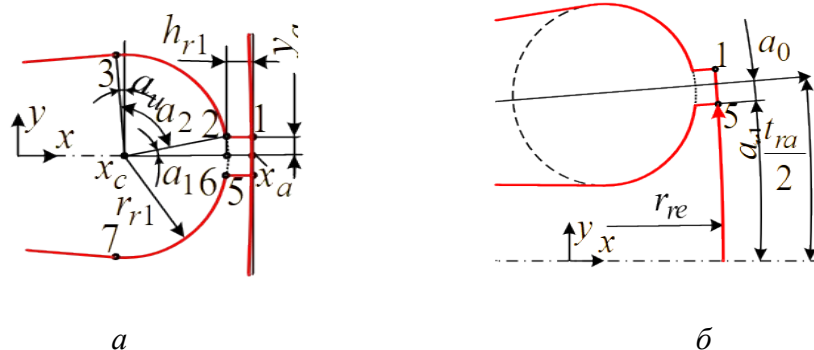

Рисунок 7 – Верхня частина паза ротора

Кут повороту із позиції, що зображена на рис. 7, а, в позицію на рис. 7, б складає півзубцевого кроку пазів ротора, тобто $0,5t_{ra}$.

Далі в тексті використовуювані величини позначені таким чином, як це вимагають правила ідентифікації в скрипті Lua. При цьому шрифт стає прямим і індекси піднімаються до рівня основного символу.

2 Структура програми побудови геометричної моделі ТАД

Представлений нижче алгоритм побудови моделей ТАД по суті є послідовним. У ньому виділені основні логічні частини програми, які виконуються одна за одною. Аналогічні назви дій можна знайти потім і в програмі у вигляді коментарів. Але в програмі є ще багато проміжних коментарів, які пояснюють локальні дії всередині умовно виділених логічних частин в представленому переліку:

1. Завдання імені файлу вихідних даних.
2. Відкриття зовнішнього файлу і читання з нього вихідних даних.
3. Організація файлу результатів розрахунку.
4. Призначення імені геометричній моделі.
5. Розрахунок додаткових параметрів на основі вихідних даних.
6. Видача вихідних і додаткових даних в файл результатів.
7. Створення файлу для магнітної задачі і завдання її параметрів.
8. Створення центральної точки і опорних точок для поверхні статора, створення цієї поверхні.
9. Створення зубцево-пазової структури статора.
10. Створення зубцево-пазової структури ротора.
11. Створення окружності вала ротора.
12. Запам'ятовування створеної моделі ТАД.

3 Файл вихідних даних для програми на скрипті Lua

Файл вихідних даних пишеться, як і програма, в текстовому редакторі «Блокнот». Цей файл починається з двох рядків коментарів, які не беруть участі в роботі програми. Але ці рядки при введенні інформації головною програмою повинні бути «зняті» як текстові рядки.

У рядках вихідних даних для прикладу взято числові дані для конкретного ТАД. І для головної програми вводяться і становлять інтерес саме числа, або текстові позначення в подвійних лапках (" ") відповідних строкових даних. Все інше, як зазначалося, програма сприймає як коментарі і для роботи не використовує.

Одиниця виміру геометричних розмірів повинна бути такою, яка вказана в заданій інструкції для головного процесора програми FEMM – зазвичай приймаються міліметри.

У наступному тексті файлу даних містяться всі задані вихідні параметри, які вже представлені вище.

Файл даних для побудови геометричної моделі ТАД має такий вигляд:

Файл даних для побудови графічної моделі ТАД програмою LuaTAD_M

```
-----  
"TAD_M" : name_TAD - ім'я моделі ТАД  
"11.09.2019" : data_dan - дата даних  
"RezTAD_M" : name_rez - файл для результатів  
130 : la -активна довжина статора  
48 : Qs -кількість пазів статора  
92.5 : rsi -радіус розточення статора  
21.7 : hys -висота спинки статора  
21.8 : hs -висота паза статора  
1 : hs1 -висота шлиця паза статора  
2 : hs2 -висота скошеної частки паза  
3.7 : bs1 -ширина шлиця паза статора  
7.7 : bs2 -ширина узької частки паза  
10.2 : bs3 -ширина широкої частки паза  
38 : Qr -кількість пазів ротора  
92 : rre -радіус ротора зовнішній  
22.5 : rrv -радіус вала  
32 : hr -висота паза ротора  
0.7 : hr1 -висота шлиця паза ротора  
25.3 : hr2 -висота між центрами паза  
1.5 : br1 -ширина шлиця паза ротора  
3.9 : rr1 -1-ий радіус паза ротора  
1.9 : rr2 -2-ий радіус паза ротора
```

4 Програмна реалізація розрахункової моделі ТАД

Далі наводиться повний текст програми на скрипті Lua, яка після її виклику в середовищі FEMM формує графічну модель ТАД.

Рядки програми, що починаються з подвійного дефіса --, як вже зазначалося, є коментарями, і вони ніяк не впливають на роботу програми. Ці коментарі пояснюють суть виконуваних дій в інших – командних і обчислювальних рядках.

Тут представлено лістинг програми. По ходу програми вставлені рисунки, які показують результат виконання тих чи інших команд і процедур на даний момент її роботи. У програмі використовується нумерація точок пазів статора і ротора, яка представлена на рис. 2 – рис. 7.

```
--ПРОГРАМА для побудови геометричної моделі ТАД  
--Приклад для виконання завдання студентами з курсу ОНД  
name_prog="LuaTAD_M" --ім'я програми  
data_prog=" 09.09.2019" --дата версії  
--Завдання файлу вихідних даних  
f_d=prompt("Введіть ім'я файлу з даними => DanTAD_M")
```

```

--Відкриття файлу даних
f_d = openfile(f_d .. ".txt","r")
--Зчитування трьох рядків заголовка в ньому
for i=1,3 do str = read(f_d,"*l") end
gr=Pi/180 --коефіцієнт переводу з градусів в радіани
--Введення даних з файлу f_d
name_TAD=read(f_d,"*n","*l") --ім'я ТАД
data_dan=read(f_d,"*n","*l") --дата
name_rez=read(f_d,"*n","*l") --файл результатів
la=read(f_d,"*n","*l") --активна довжина
--Параметри і розміри осердя статора
Qs=read(f_d,"*n","*l") --кількість пазів статора
rsi= read(f_d,"*n","*l") --радіус розточення статора
hys=read(f_d,"*n","*l") --висота спинки осердя
hs =read(f_d,"*n","*l") --висота паза
hs1=read(f_d,"*n","*l") --висота шлиця
hs2 = read(f_d,"*n","*l") --висота скошеної частини паза
bs1=read(f_d,"*n","*l") --ширина шлиця
bs2=read(f_d,"*n","*l") --ширина узької частини паза
bs3=read(f_d,"*n","*l") --ширина широкої частини паза
--Параметри і розміри осердя ротора
Qr=read(f_d,"*n","*l") -- кількість пазів ротора
rre=read(f_d,"*n","*l") --радіус осердя зовнішній
rrv=read(f_d,"*n","*l") --радіус вала
hr=read(f_d,"*n","*l") --висота паза
hr1=read(f_d,"*n","*l") --висота шлиця
hr2=read(f_d,"*n","*l") --міжцентрова відстань
br1=read(f_d,"*n","*l") --ширина шлиця
rr1= read(f_d,"*n","*l") --1-ий радіус
rr2= read(f_d,"*n","*l") --2-ий радіус
closefile(f_d) --закриття файлу даних
-- Дорахування геометричних параметрів
rse=rsi+hs+hys --радіус статора зовнішній
--Радіус по кутам дна пазів статора
x=rsi+hs y=bs3/2 rsn=sqrt(x*x+y*y)
hуr=rre-hr-rrv --висота спинки осердя ротора
delta=rsi-rre --повітряний проміжок
--Пазові кроки статора і ротора, градус
tsa =360/Qs tra=360/Qr
--Формування файлу результатів
writeto(name_rez) --name_rez – ім'я
--Ім'я геом. моделі ТАД - тип fem
geom_mod="Fe_Md_"..name_TAD..".fem"
--Видання даних в файл name_rez
write(" МОДЕЛЬ ТАД: "..name_TAD.." від "..data_dan,"\r\n")
write(" Програма ",name_prog," от ",data_prog,"\r\n")
Start_date=date() --зчитування поточного часу
write(" Поточний час ",Start_date,"\r\n","\r\n")
write(format(" Qs=%3.0f",Qs),format(" Qr=%3.0f",Qr),
format(" la=%3.0f",la),format(" delta=%4.2f",delta),"\r\n")
write(format(" rrv=%5.1f",rrv), format(" rre=%5.1f",rre),
format(" rsi=%5.1f",rsi), format(" rsn=%5.1f",rsn),

```

```

format(" rse=%5.1f",rse), "\r\n")
write(format(" hys=%5.1f",hys), format(" hs=%5.1f",hs),
format(" hs1=%4.1f",hs1), format(" hs2=%4.1f",hs2),"\r\n",
format(" bs1=%4.1f",bs1), format(" bs2=%4.1f",bs2),
format(" bs3=%4.1f",bs3),"\r\n")
write(format(" hr=%5.1f",hr), format(" hr1=%4.1f",hr1),
format(" hydr=%5.1f",hydr),format(" hr2=%5.1f",hr2),"\r\n",
format(" br1=%4.1f",br1),format(" rr1=%4.1f",rr1),
format(" rr2=%4.1f",rr2),"\r\n"),
format(" tra=%5.2f",tra),format(" tsa=%5.2f",tsa),"\r\n")

```

--ПОЧАТОК РОБОТИ ПРОГРАМИ FEMM

--Побудова документа магнітної задачі

--і задання її параметрів

create(0)

mi_probdef(0, "millimeters", "planar", 1E-8, la)

--Збереження файлу FEMM з ім'ям geom_mod

mi_saveas(geom_mod)

--ФОРМУВАННЯ ГЕОМЕТРИЧНОЇ МОДЕЛІ ТАД

--Зовнішня поверхня осердя статора

--Ставляться точки центра, верху і низу окружності

mi_addnode(0,0) mi_addnode(0,rse) mi_addnode(0,-rse)

--Дуги поверхні статора

m_seg=5 --розмір сегмента дуг, градуси

--Ліва і права півокружності

mi_addarc(0,rse,0,-rse,180,m_seg)

mi_addarc(0,-rse,0,rse,180,m_seg)

--Робимо розмір екрана за зовнішніми лініями моделі ТАД

mi_zoomnatural()

--Побудова зубцево-пазового слою

--статора і об'єднання його в групу 1

--Координатні розміри елементів паза статора (рис. 2, 4)

ya=bs1/2 yb=bs2/2 yc=bs3/2 xa=sqrt(rsi^2-ya^2)

xb=xa+hs1 xc=xb+hs2 xd=xa+hs

--Ставляться точки від 1 до 4

mi_addnode(xa,ya) mi_addnode(xb,ya)

mi_addnode(xc,yb) mi_addnode(xd,yc)

--Проводяться лінії між ціма точками

mi_addsegment(xa,ya,xb,ya) mi_addsegment(xb,ya,xc,yb)

mi_addsegment(xc,yb,xd,yc)

--Розмічаються ці точки і лінії

mi_selectnode(xa,ya) mi_selectnode(xb,ya)

mi_selectnode(xc,yb) mi_selectnode(xd,yc)

x=(xa+xb)/2 mi_selectsegment(x,ya)

x=(xb+xc)/2 y=(ya+yb)/2 mi_selectsegment(x,y)

x=(xc+xd)/2 y=(yb+yc)/2 mi_selectsegment(x,y) --100

--Призначення точкам і лініям групи 1

mi_setnodeprop(" ",1) --точки

mi_setsegmentprop(" "," ",1,0,1) --лінії

mi_clearselected()

pause() --Результат давись на рис. 8, а

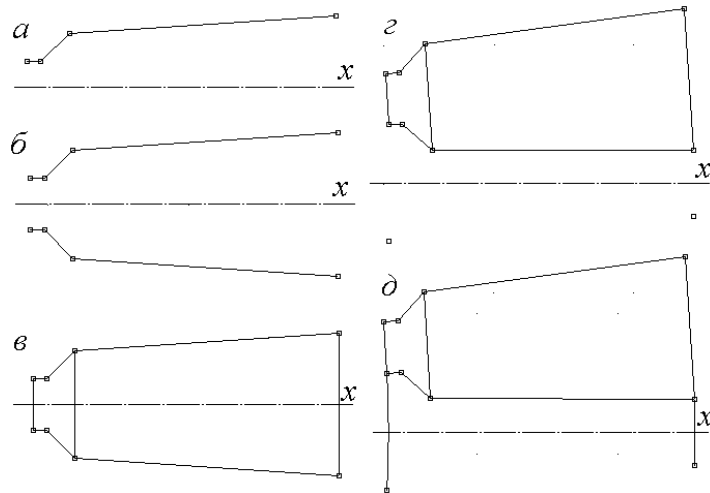

Рисунок 8 – Кроки побудування паза статора

--Виділення стінки паза і її відображення симетрично відносно осі x
`mi_selectgroup(1) mi_mirror(0,0,rse,0,4) mi_clearselected()`

--Результат дивись на рис. 8, б

--Проведення ліній 1-5, 3-7 та 4-8, їх розмічення

--і призначення їм групи 1

`mi_addsegment(xa,ya,xa,-ya) mi_addsegment(xc,yb,xc,-yb)`

`mi_addsegment(xd,yc,xd,-yc) mi_selectsegment(xa,0)`

`mi_selectsegment(xc,0) mi_selectsegment(xd,0)`

`mi_setsegmentprop(" ", " ", 1, 0, 1) mi_clearselected()`

`pause()` --Результат дивись на рис. 8, в

--Виділен. і поворот паза на півзубц. крок уверх над віссю x

`mi_selectgroup(1) mi_moverotate(0,0,tsa/2,4)`

--Коорд. тчк 5, 8 і копіювання їх під вісь x - тчк. 9, 10

`u5=0.5*tsa*gr-atan(ya/xa) x5=rsi*cos(u5) y5=rsi*sin(u5)`

`u8=0.5*tsa*gr-atan(yc/xd) x8=rsn*cos(u8) y8=rsn*sin(u8)`

`mi_selectnode(x5,y5) mi_selectnode(x8,y8)`

`mi_mirror(0,0,rse,0,0)`

`pause()` --Результат дивись на рис. 8, г

--Проводимо дуги між точками 5-9 і 8-10

`m_seg=1 ua=2*u5/gr ub=2*u8/gr`

`mi_addarc(x5,-y5,x5,y5,ua,m_seg)`

`mi_addarc(x8,-y8,x8,y8,ub,m_seg)`

--Виділення дуг і призначення групи 1

`mi_selectarcsegment(rsi,0) mi_selectarcsegment(rsn,0)`

`mi_setarcsegmentprop(1, " ", 0, 1) mi_clearselected()`

`pause()` --Результат дивись на рис. 8, д

--Поворот зубцевого кроку за віссю y

`mi_selectgroup(1) mi_moverotate(0,0,90,4)`

--Копіювання зубців і отримання повної

--зубцево-пазової структури статора

`mi_selectgroup(1) mi_copyrotate(0,0,tsa,(Qs-1),4)`

`pause()` --модель статора готова

--Побудова зубцево-пазового слою ротора і

--призначення його елементам групи 9

--Координатні розміри паза ротора (рис. 3, 5- 7)

`y=rr1-rr2 x=sqrt(hr2^2-y^2) au=atan(y/x) ya=br1/2`

```

x=sqrt(rr1^2-ya^2) a1=atan(ya/x) a2=90+(au-a1)/gr --град.
a3=90-au/gr yb=rr1*cos(au) yc=rr2*cos(au)
xa=sqrt(rre^2-ya^2) xb=xa-hr1 xc=xb-rr1 xdc=rr1*sin(au)
xd=xc-xdc hef=rr2*sin(au) xe=xc-hr2 xf=xe-xef xg=xe-rr2
--Ставляться точки від 1 до 4-ой і 8
mi_addnode(xa,ya) mi_addnode(xb,ya)
mi_addnode(xd,yb) mi_addnode(xf,yc)
--Проводяться лінії між точками 1-2, 3-4
mi_addsegment(xa,ya,xb,ya) mi_addsegment(xd,yb,xf,yc)
--Проводяться дуги між точками 2-3 і 4-8
m_seg=10 --розмір сегмента дуг, в градусах
mi_addarc(xb,ya,xd,yb,a2,m_seg)
pause() --Результат дивись на рис. 9, а

```

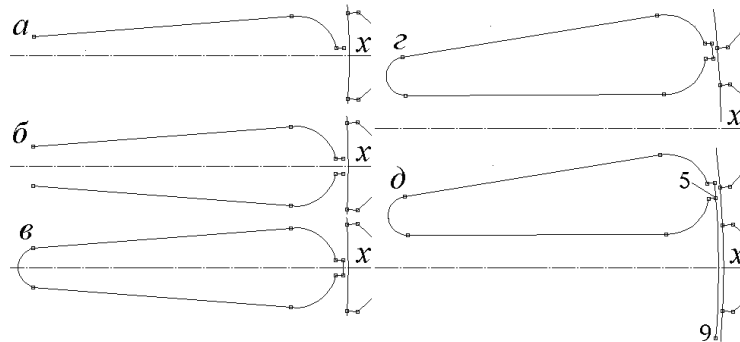

Рисунок 9 – Кроки побудування паза ротора

```

--Розмічаються точки від 1 до 4-ой
mi_selectnode(xa,ya) mi_selectnode(xb,ya)
mi_selectnode(xd,yb) mi_selectnode(xf,yc)
--Розмічення ліній між точками 1-2, 3-4
x=(xa+xb)/2 mi_selectsegment(x,ya)
x=(xd+xf)/2 y=(yb+yc)/2 mi_selectsegment(x,y)
--Розмічення дуги між точками 2-3
y=rr1*sin(Pi/4) x=xc+y mi_selectarcsegment(x,y)
--Призначення точкам, лініям і дузі групи 9
mi_setnodeprop(" ",9) mi_setsegmentprop(" "," ", 1,0,9)
mi_setarcsegmentprop(m_seg, " ", 0, 9) mi_clearselected()
--Виділення отриманої стінки паза і відображення відносно осі x
mi_selectgroup(9) mi_mirror(0,0,rre,0,4)
mi_clearselected()
pause() --Результат дивись на рис. 9, б
--Рисуються і розмічаються дуги 1-5 і 4-8 в групу 9
a0=2*atan(ya/xa) m_seg=0.5
mi_addarc(xa,-ya,xa,ya,a0,m_seg)
mi_addarc(xf,yc,xf,-yc,2*a3,m_seg)
mi_selectarcsegment(rre,0)
mi_setarcsegmentprop(m_seg, " ",0,9) mi_clearselected()
mi_selectarcsegment(xg,0) m_seg=20
mi_setarcsegmentprop(m_seg, " ",0,9) mi_clearselected()
pause()--Результат дивись на рис. 9, в
--Виділення і поворот паза на півзубц. крок уверх над x
mi_selectgroup(9) mi_moverotate(0,0,tra/2,4)
pause() --Результат дивись на рис. 9, г

```

```

--Координати тчк 5 і копіювання її під вісь x - тчк.9
u6=tra*gr/2-atan(ya/xa) x6=rre*cos(u6)
y6=rre*sin(u6) mi_addnode(x6,-y6)
--Проводимо дугу між точками 5-9
m_seg=1 u=2*u6/gr mi_addarc(x6,-y6,x6,y6,u,m_seg)
--Виділяємо тчк. 9 і дугу та відносимо їх в групу 9
pause() --Результат дивись на рис. 9, д
mi_selectnode(x6,-y6) mi_selectarcsegment(rre,0)
mi_setnodeprop(" ",9) mi_setarcsegmentprop(m_seg,"",0,9) mi_clearselected()
--Зубцевий поділ ротора копіюється Qr-1 разів з кутовим
--шагом tra, і отримується структура пазів ротора
mi_selectgroup(9) mi_copyrotate(0,0,tra,(Qr-1),4)
--Рисуємо окружність вала ротора
--Точки верху і низу окружності
mi_addnode(0,rrv) mi_addnode(0,-rrv) m_seg=10
--Ліва і права півокружності
mi_addarc(0,rrv,0,-rrv,180,m_seg)
mi_addarc(0,-rrv,0,rrv,180,m_seg)
pause() --геометрична модель готова
--Результат дивись на рис. 10 ф рис. 11
mi_saveas(geom_mod) --запом'ятовується модель ТАД

```

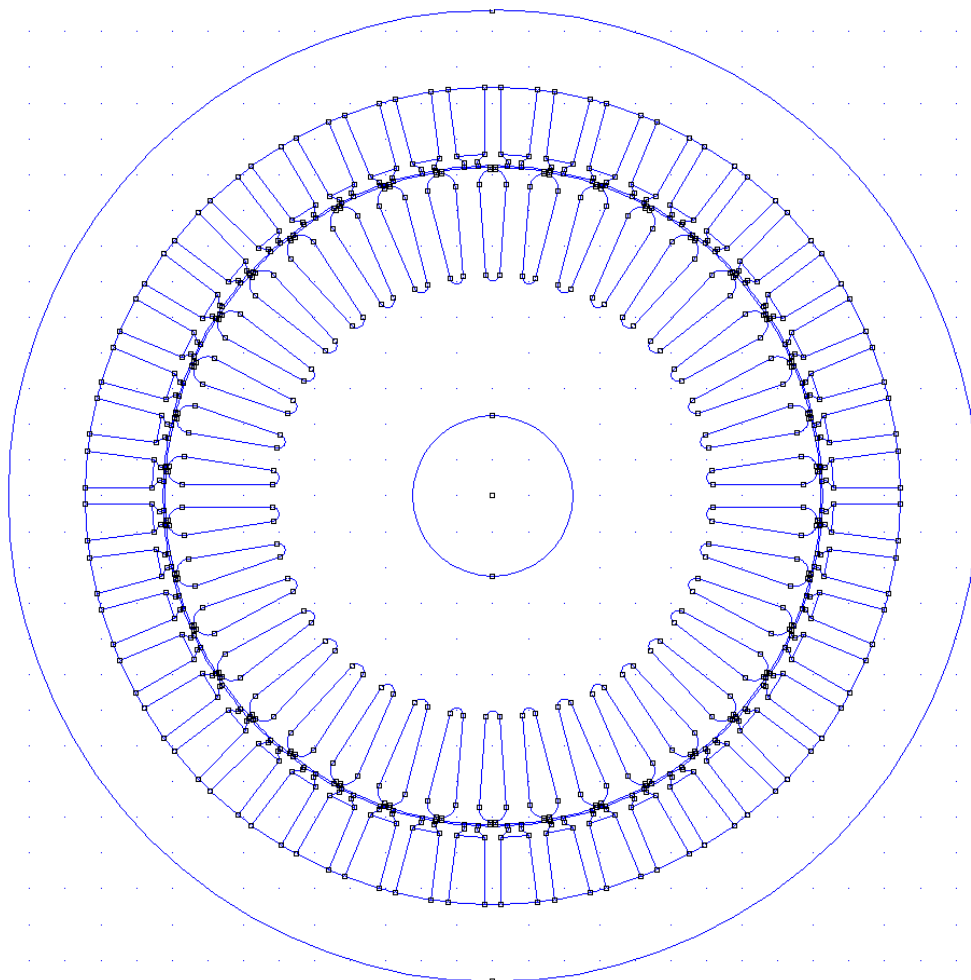

Рисунок 10 – Геометрична модель ТАД

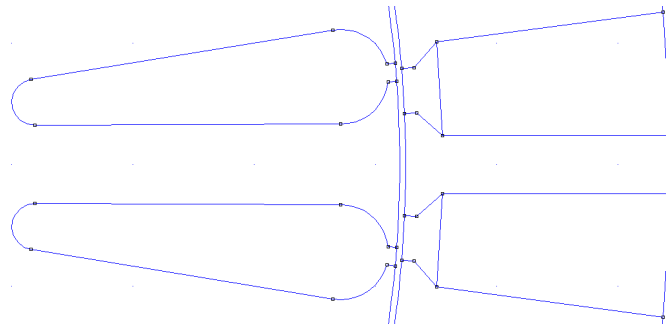

Рисунок 11 – Фрагмент геометричної моделі ТАД

--Резерв для розширення знань:

--mi_analyze(1) --Почати і виконати розрахунок магнітного поля

--mi_loadsolution() --Перейти до показу результатів розр.

Write("Успішне завершення всієї програми розрахунків")

writeto() --закриття файлу результатів

5. Інструкція з використання скрипта

Для використання скрипта побудови геометричної моделі ТАД, необхідно наступне:

1) файл скрипта з розширенням * .lua, а також файли з вихідними даними для побудови геометрії повинні знаходитися в одній папці;

2) запускаємо програму FEMM і в меню File вибираємо Open Lua script;

3) далі у вікні, яке з'являється, треба вибрати наявну папку зі скриптом Lua, вибрати або ввести необхідне ім'я файлу з програмою побудови геометричної моделі ТГ і клавішею Enter або подвійним кліком клавіші «миші» запустити програму, яка активізує цей файл;

4) подальші побудови моделі ТАД програма Lua виконує автоматично. При бажанні в програму можуть бути вставлені команди Pause(), які забезпечать зупинку програми в кожному конкретному місці. Після перегляду поточного зображення на екрані комп'ютера клавішею Enter можна продовжити виконання програми;

5) вставлені в бажаних місцях програми команди mi_saveas(name) дозволяють зберегти черговий файл з поточним – проміжним результатом побудови моделі ТАД під довільним ім'ям name, наприклад, name="geom_mod_01.fem".

Саме таким способом збережені ілюстрації – рис. 8 – 11, що супроводжують наведений текст – скрипта Lua.

6 Результати роботи програми FEMM зі скриптом Lua

Файл результатів, отриманий у підсумку роботи наданого скрипту Lua, має такий вигляд:

МОДЕЛЬ ТАД: TAD_M від 11.09.2019

Програма LuaTAD_M від 09.09.2019

Поточний час 09/11/19 09:43:36

Qs= 48 Qr= 38 Ia=130 delta=0.50

rrv= 22.5 rre= 92.0 rsi= 92.5 rsn=114.4 rse=136.0

hys= 21.7 hs= 21.8 hs1= 1.0 hs2= 2.0

bs1= 3.7 bs2= 7.7 bs3=10.2

hr= 32.0 hr1= 0.7 hr2= 37.5 hr2= 25.3

br1= 1.5 rr1= 3.9 rr2= 1.9

tra= 9.47 tsa= 7.50

Успішне завершення всієї програми розрахунків